БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

45-дахи жэлээ гараба.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 47 (11645) | 1968 оной февралиин 24, суббото | Сэн 2 мүнгэн

...ВЕТСКЭ СОЮЗАЙ БААТАР ГАБЬЯАТА ...ЗЭБСЭГТЭ ХҮСЭНҮҮДЭЙ СЭРЭГШЭДТЭ

...С-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно ...эй Президиумэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй

АМАРШАЛГА

...адай ехэ һайндэрөөр—Совет Армиин. ...эй Флодой табин жэлэй ойтой дашарамдуулан СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэ... совет хүнүүдые Советскэ Союзай Ком... ...ин Центральна Комитет, СССР-эй Вер... ...эй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй ...ар амаршална.

...гуухэ Эхэ ороноие—Совет Социалис ...уудай Союзые хамгаалжа байгаа сол... ...росууд, сержантнууд ба старшинануу... ...ууд, генералнууд болон адмиралнуу... ...ар амаршалан мэндэшэлнэбди.

...эргүүдэй дайшалхы тугууд доро алба хэ... ...ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ ...етерануудые халуунаар амаршалан мэн...

...алхэг зоригто Арми ба Флодой мэдэлдэ ...алхы техникые, буу зэбсэгүүдые ухаа... ...ые, социалис гүрэнэй өөрыгөө хам... ...шадал ажал хүдэлмэреэрэ бэхижүүл... ...үүлһэршье байгаа бүхы хүнүүдые ха... ...ршалан мэндэшэлнэбди.

...эгтэ Хүсэнүүд—Агууехэ Октябриин ...люциин үрэнь болоно. Соведүүдэй за... ...ые зэбсэгэй хүсөөр дараха гэжэ хуу... ...нэгэдэмэл хүсэнүүдэй—империализ... ...ын контрреволюциин һэдэжэ байһан ...үдэрнүүдтэ Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд ...айгуулагдаа һэн. Үнэн зүб дайнай гал ...революциин арми, ажалшадай арми— ...-Таряашанай Улаан Арми мүндэлөө. ...дэргэдэ манай агууехэ вождь, багша ...ич Ленин байһан юм.

...ба Флот үнэхөөрөө баатарлиг замаар ... Эдэнэр хүгжэлтынгөө бүхы шатануудтаа, совет арадтаа, коммунизмын уг зо... ...хизаарлашагүй үнэн сэхээр алба хэнэ, ...партиин ба Советскэ правительствын ...нангин, харюусалгатай зорилгонуудаа ...ар дүүргэнэ.

...дайнай мартагдашагүй жэлнүүдтэ угаа ...шүүд болон гасалангуудые дабан, ...байдалай, һандаралай оршон байдалда ...д ба сагаантанай түгэс зэбсэгтэй үй тү... ...ые һамна зада сохижо. Октябриин туй... ...хамгаалан, Улаан Арми үльгэр домогто ...шаһан юм.

...оо хамгаалгын Агууехэ дайнай шэрүүн ...үүдтэ орондомнай үхэлтэ аюулай то... ...ада, совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд социалис ...нэрэ хүндые, эрхэ сүлөө ба бэеэ ...алые хамгаалаа, Европын ба Азиин ...е фашис, империалис богоолшолго... ...эрэгтэ шиидхэхы үүргэ дүүргээ, бү... ...түрэлтэнэй дунда хүндэтэй болоо.

...партяар хүмүүжүүлэгдэһэн совет арад, ...эд олон тоото дайсадтай тэмсэһэн ...тулалдаануудай үедэ тусгаар ехэ тэ... ...зориг ба олониитын баатаршалга, урда ...үзэгдөөгүй габьяа гаргаа.

...хэрэгэй түлөө тэмсэлдэ манай арадай ...хүбүүд, басагад баатарай үхэлөөр унаа. ...хэтэдээ мүнхэ. Юундэб гэхэдэ, эдэнэр ...үдэй түлөө ами наһаяа зорюулһан ...наһа бараһан баатарнуудта хэтэ мүн..., алдар соло.

...уламжалан бии болоһон арми илаг... ...сүлөөтэй болоһондоо баясадаг, орс... ...болоһон арад илагдашагүй гэжэ ..., тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй табин ...арсашагүйгөөр гэршэлэн харуулаа.

...уламжэ булюу байһанда, эрхим ...техникэ совет сэрэгшэдтэ барюулһан ...экономическа хүсэ шадалда, совет об... ...ально-политическэ нэгэдэлдэ, хүдэлмэ..., таряашадай, интеллигенциин бата ...түшэглэдэг туладаа Совет Арми, ...Флот түгэлдэр ехэ хүсэтэй. СССР... Хүсэнүүд—өөрынгөө арадай ёһотойл...

...үндэһэ яһатантай Эхэ ороной бүхы ...дүүтэй таһаршагүй холбооной, совет ...ба пролетарска интернационализмын ...дээрэһээнь Совет Арми, Далайн... ...түгэлдэр ехэ хүсэтэй.

...суртал бодол бологшо марксизм-ле... ...арлашагүй үнэн байдаг дээрэһээ Со... ...Далайн-Сэрэгэй Флот түгэлдэр ехэ хү... ...сэрэгшэд ангиин талаар нангин уял... ...һайхан уг зорилготой, арадай аша түһын түлөө тэмсэхэ үзэл бодолтой байһанаа һайн мэдэрдэг.

Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые байгуулха, зэбсэглэхэ шухала асуудалнуудые хараалан тодорхойлдог, Эхэ орондоо хизаарлашагүй үнэн байхаар, социализмын туйлалтануудые хамгаалха уялгаяа эрхим һайнаар, нэрэтэй солотойгоор дүүргэхээр хододоо бэлэн байхаар совет сэрэгшэдые хүмүүжүүлдэг Коммунис партиин хүтэлбэри доро ябадаг туладаа Совет Арми, Далайн-Сэрэгэй Флот түгэлдэр ехэ хүсэтэй.

Советскэ Союз аха дүү социалис оронуудтай хамта эб найрамдалай түлөө, арадуудай аюулгүй байдалай түлөө хэлбэришэгүй, сэхэ шууд тэмсэнэ. Дэлхэйн империализмын бии байгаа сагта тэрэнэй зүгһөө тухирагдан үүдхэгдэжэ магад али бүхы хорото ябуулгануудта харюу үгэхөөр хэзээдэ бэлэн, хододоо һэримжэтэй, хододоо зэһэнхэй байха шухала гэжэ түүхын дүй дүршэл һургана.

США-гай империализм мүнөө үедэхи дайнай, хархис этэгээдүүдэй гол хүсэн болоно. США-гай империализм Вьетнамда хюдалгата муухай дай хэнэ, дэлхэйн элдэб хубинуудта шэнэ шэнэ түгшүүрил үүдхэнэ, дэлхэйн жандармын гуримаар аашална, арадуудай эрхэ сүлөө болон бэеэ даанхай байдалда хоро хохидол ушаруулна. Ядерна зэбсэгтэй болохые хүсэжэ байгаа Баруун Германиин реваншистнууд Американ империализмтай холбооролдоно, Европые эзэмдэхэ түсэб табина.

Коммунис парти, Советскэ правительство нимэ эрхэ байдалда КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгохо зуураа, Советскэ Союзай хүсэ шадалые улам бэхижүүлхэ гээшэ нангин уялгамнай мүн гэжэ тоолоно. Парти, правительствын, бүхы арадай хүсэлэл оролдолгын ашаар Совет Арми, Далайн-Сэрэгэй флот мүнөө ракетно-ядерна эгээл һайн зэбсэгээр, дайшалхы эрхим техникээр хангагданхай, оронойнгоо хилэнүүдые ямаршье сагта хамгаалхаар бэлэн, дүй дүршэлтэй кадрнуудтай. Совет сэрэгшэдтээ бүхы араднай талархадаг.

Хүндэтэ нүхэдүүд! Коммунизм байгуулжа байгаа совет арадай хүсэн түгэс армиин, дэлхэй дээрэ эб найрамдал хамгаалдаг армиин сэрэгшэ байха гээшэ нэрэ хүндын нангин хэрэг. Гэхэтэй хамта социалис Эсэгэ оронойнгоо аюулгүй байхын түлөө, тэрэниие хамгаалхын түлөө танай харюусалга угаа ехэ.

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы шадабариие улам бэхижүүлхын тула бүхы сэрэгшэд политическэ, сэрэгэй эрдэмээ улам дээшэлүүлхэ, һэримжээ, дайшалхы бэлэн байлгаяа улам дээшэлүүлхэ, дайшалхы техникэ болон буу зэбсэг эрхимээр шудалха, эмхидэл болон журамаа нарижуулан һайжаруулха зэргэтэй. Офицернүүд эдэ бүгэдые хараадаа абажа, сэрэгэй теори болон практикые мүнөө үеын эрилтэдэ тааруугаар хэрэглэхэ, эрдэм, техникын шэнэ шэнэ туйлалтануудые творческо ёһоор хэрэглэн, сэрэгүүдые хүтэлбэрилхэ онол аргаяа саг үргэлжэ һайжаруулха зэргэтэй. Армиин, Флодой политорганууд ба партийна организацинууд сэрэгшэдэй бүхы ажабайдалда, ажал ябуулгада нүлөөгөө улам ехээр үзүүлжэ байхын тула эсэшэгүйгөөр оролдохо, албанайнгаа уялга жэшээтэ һайнаар дүүргэлгэдэ сэрэгшэдые жагсаан зоригжуулжа байха уялгатай.

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй жагсаалай зэргэдэ аха дүү социалис оронуудай арминууд оролсоно. Эдэнэй дайшалхы хани барисаан—социализмын оронуудай һүр хүсэнэй эшэ үндэһэн, аюулгүй байдалай найдамтай түшэг тулгуури мүн. Аха дүү ёһоной интернациональна дайшалхы энэ агууехэ жагсаалые хамгаалха, бэхижүүлхэ шухала.

Баатарлиг табин жэлэй замые гаталан гараһан Совет Арми, Далайн-Сэрэгэй Флот алдар суутай болоһон тугуудаа саашадаашье үндэр дээгүүр үргэн ябаха гэжэ, мүхэшэгүй дайшалхы ёһо заншалнуудаа нангинаар сахижа ябаха, арьбадхан хүгжөөжэ байха гэжэ, ямаршье эзэрхэг түримхэй добтолгошые бута сохихоор, социализмын, коммунизмын хэрэгые хамгаалхаар бэлэн байха гэжэ батаар этигэжэ байһанаа Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет элирхэйлэн мэдүүлнэ.

Советскэ Союзай баатар габьяата Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ нэрэ хүндэ, алдар соло!

Коммунизм байгуулагша агууехэ совет арад мандаха болтогой!

Манай алдарта Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые хүтэлбэрилэгшэ, хүмүүжүүлэгшэ, совет арадай бүхы илалтануудые үүсхэгшэ эмхидхэгшэ Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

...Центральна ...митет | СССР-эй Верховно Соведэй Президиум | СССР-эй Министрнүүдэй Совет.

...АД ЗОН АРМИЯА АЛДАРШУУЛНА
...КВАДА БОЛОҺОН БАЯРАЙ СУГЛААН

..., февралиин 23. ...Совет Армиин, Да... ...эй Флодой 50 жэ... ...зорюулагдаһан Моск... ...шадай түлөөлэгшэ... ...эй гарнизоной сэ... ...баярай суглаан мү... ...ммлиин Съезднүүдэй ...болоо.

...партиин, Советскэ ...ствын хүтэлбэрилэг... ...сэрэгэй мэдээжэ на... ...ие—Советскэ Союзай ба янза бүриин сэрэгүүдэй маршалнуудые, генералнуудые, тэрэшэлэн ойн һайндэртэ ерэһэн социалис оронуудай сэрэгэй делегацинуудай хүтэлбэрилэгшэдые суглаашад нэрьемэ альга ташалгаар угтаба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй МГК-гай нэгэдэхи секретарь **В. В. Гришин** суглаае нээгээ.

СССР-эй баатар габьяата Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэдтэ КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй эльгээһэн амаршалгые КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь **Л. И. Брежнев** уншаа.

«Агуухэ Октябриин туйлалтануудые табин жэлдэ хамгаална» гэһэн элидхэл СССР-эй Оборонын министр, Советскэ Союзай маршал **А. А. Гречко** хэбэ.

...Союзай Герой, Социалис Ажалай Герой, Советскэ ...маршал К. Е. ВОРОШИЛОВЫЕ „Алтан Одон“ гэжэ хоёрдохи медаляар шагнаба

...Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые бай... ...хатай байһанайнь тү... ...ие хамгаалһан ...баатаршалга, шэн га... ...айнь түлөө, Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Советскэ Союзай Герой, Советскэ Союзай маршал Климент Ефремович **Ворошиловые** СССР-эй Верховно Соведэй Президиум 1968 оной февралиин 22-ой Указаараа «Алтан Одон» гэжэ хоёрдохи медаляар шагнаба. Геройн түрэһэн нютагта бюст табигдахань.

(ТАСС).

...Союзай Герой, Советскэ ...ал С. М. БУДЕННЫЙ ...“ гэжэ гурбадахи ...ляар шагнагдаа

...Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые эм... ...габьяатай байһанайнь ...гэрэниие хамгаалһан ...баатаршалга, шэн ...айнь түлөө, Совет ...Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 ...дашарамдуулан, Совет... ...Герой, Советскэ Союзай ...маршал Семен Михайло... ...й Верховно Соведэй ...1968 оной февралиин ...аараа «Алтан Одон» гэжэ ...медаляар шагнаба.

(ТАСС).

Улаантугта „Аврора“ крейсертэ Октябриин Революциин орден

Агуухэ Октябриин социалис революцида, тэрэнэй туйлалтануудые хамгаалгада, революционно, дайшалхы ёһо заншал дэлгэрүүлгэдэ «Аврора» крейсерэй сэрэгэй морягуудай габьяатай байһанайнь түлөө Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Улаантугта «Аврора» крейсерые СССР-эй Верховно Соведэй Президиум **Октябриин Революциин орденоор** шагнаба.

БАЯРАЙ СУГЛААН

Үсэгэлдэр Буряадай оперо, баледэй театр соо Улаан-Үдэ городой ажалшадай, гарнизоной сэрэгшэдэй түлөөлэгшэдэй Совет Армиин 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан болобо. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй алдарта ой тухай элидхэлэй һүүлээр суглаанда хабаадагшадые ажалай түрүүшүүлэй, дайнай ветерануудай делегацинуудай түлөөлэгшэд, эдир пионернүүд амаршалаа.

Баярай суглаанай түгэсхэлдэ сэрэгшэдэй уран һайханай бүлгэмэй ехэ концерт болоо.

АГУУЕХЭ ОКТЯБРИИН ТУЙЛАЛТАНУУДЫЕ САХИН ХАМГААЛГЫН 50 ЖЭЛ

СССР-эй Оборонын министр А. А. ГРЕЧКЫН элидхэлһээ

КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй амаршалгын бэшэгые бидэнэр гүн сэдьхэлээ хүдэлгэн шагнабабди гэжэ СССР-эй Оборонын министр мэдүүлбэ. Энэ амаршалгын бэшэг дотор Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой дайшалхы габьяада, совет сэрэгшэдэй дайшалхы ажал хэрэгтэ үндэр сэгнэлтэ үгтэбэ. Энэ сэгнэлтэ болбол бидэ бүгэдэниие баярлуулна, зоригжуулна. Эхэ оронойнмнай алдар солын аша туһада, совет арадай алдар солын аша туһада шэнэ ажал хэрэг тээшэ уряална.

Элидхэлшэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй үмэнэһөө парти, правительствада халуун баяр хүргөөд, Армиин болон Флодой сэрэгшэд Советскэ Союзай аюулгүй байдалые, Агуухэ Октябриин туйлалтануудые саашадаашье найдамтайгаар хамгаалжа байха гэжэ найдуулан хэлэбэ.

50 жэлэй саада тээ социалис Эсэгэ ороной дайсадтай хэгдэһэн революционно тулалдаанууд дүлэн соогуур манай баатар Зэбсэгтэ Хүсэнүүд мүндэлэн түрөө һэн. Владимир Ильич Ленинээр. Коммунис партяар байгуулагдаһан манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд үнгэрһэн жэлнүүдэй туршада ушарһан бүхы туршалганууд соогуур дайшалхы тугуудаа нэрэ хүндэтэйгөөр дээрэ үргэн ябаа, тиин үнгэрһэн 50 жэлэй туршада тэдээндэ даалгагдаһан нангин үүргэеэ хэлбэришэгүйгөөр дүүргэжэ ябана.

Түүхын оршон байдал тохёолдоходоо, Совет республика тогтоһон түрүүшынгээ үдэрһөө хойшо бэеэ хамгаалха баатай болоо һэн. Ондоогоор хэлэбэл, манай арад нэгэ гараараа шэнэ общество байгуулжа байгаа, нүгөө гартаа—олон тоото дайсадай добтолгые бута сохихын тула буу зэбсэг бариха баатай болоһон бэлэй. Дэлхэй дээрэ түрүүшын хүдэлмэришэн ба таряашадай гүрэниие үгы хэхэ шадал манай Эхэ ороной дайсадта байгаагүй, мүн тиимэ шадал хэзээдэшье байхагүй гэжэ бата найдамтайгаар мэдүүлжэ шадаха байнабди. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд мүнөө империалис эзэрхэг түримхэйшүүлэй замда хэзээ хэзээнэйхиһээ хүсэтэй, лабаглашагүй хаалта болонхой. Мүн социализмын аха дүү оронуудай арминуудтай суг хамта эб найрамдалай, арадуудай аюулгүйн байдалай найдамтай хамгаалагша болонхой.

Арми болон Флодой 50 жэлэй ойе тэмдэглэхэ зуураа, бидэнэр манай илалтануудые зоригжуулагша, эмхидхэгшэ коммунистнуудай партиие алдаршуулнабди. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые байгуулагша, гениальна стратег, ажалшадай армиин полководец, агуухэ вождь Владимир Ильич Ленинэй гэгээн гэрэлтэ дурасхаалда ханданабди.

Дайн сэрэгэй шэрүүн шанга туршалгануудай үедэ Соведүүдэй оронииие абарһан манай Эхэ ороной үнэн сэхэ хамгаалагшадта араднай зохихо ёһолол хүндые хүргэнэ. Арми ба Флодой байгуулагдаһан түрүүшын үдэрһөө эхилжэ тэдэнэй зэргэдэ байлсаһан, манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые байгуулха һайн һайхан хэрэгтэ ами наһанайнгаа 50 жэлые зорюулһан үнинэй сэрэгшэдэй алдарта гвардиие ёһолон хүндэлнэ гээд элидхэлшэ үгэеэ үргэлжэлүүлнэ.

Манай Арми болон Флодой түгэс хүсэнэй ургалтада сусашагүй ажал ябуулгаараа туһалһан хүдэлмэришэдые, колхознигуудые, арадай интеллигенциие, бүхы ажалшадые бидэнэр амаршалнабди, ёһолон хүндэлнэбди.

Бидэнтэй суг хамта империалис эзэрхэг түримхэйшүүлэй добтолгоһоо эб найрамдалые һэргэгээр хамгаалжа байһан манай дайшалхы нүхэд—социалис оронуудай армиин сэрэгшэдые амаршалнабди.

Социалис Эсэгэ ороноо хамгаалга болбол үзэгдөө дуулдаагүй ехэ хохидол ушаруулаа. Коммунизмын һалбаран мандахын түлөө тэмсэлдэ ами наһаяа үгэһэн манай Эхэ ороной хүбүүд, басагадай үмэнэ бидэнэр толгойгоо дохинобди. Тэдэнэй мүхэшэгүй дурасхаал хэтэ мүнхэдөө үлэхэ.

Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые байгуулга Хүдэлмэришэн-Таряашадай Улаан Армиие байгуулха тухай 1918 оной январиин 28-да абтаһан ба хүдэлмэришэн-таряашанай Улаан Флот байгуулха тухай 1918 оной февралиин 11-дэ абтаһан Арадай Комиссарнуудай Соведэй Декредүүдээр эхиеэ табиһан юм гэжэ Советскэ Союзай маршал А. А. Гречко һануулна.

Залуу Совет республикын түүхэдэ эдэ үдэрнүүд эгээн хүшэр хүндэ үе байһан. Россиин харгы замуудаар поезднуудта багтажа ядан, империалис дайнда зоболон олон тоото солдадууд гэртээ бусажа ябаа. Бодото дээрээ фронт үгы болоод байгаа һэн.

Кайзерай Германи энэ оршон байдалые хэрэглэхээ удаараагүй. Тэрэнэй сэрэгэй томо хүсэнүүд бүхы ород-германиин фронт дээрэ добтолго хэбэ. Залуу Совет республикада, нэн түрүүн революционно Петроградта үхэлэй аюул тохёолдоһон байгаа.

Ленинэй Декрет болохо «Социалис Эсэгэ орон аюулда оронхой!» гэһэн уряалда харюу болгон, бүхы орон доторнай Улаан Армиин зэргэнүүдтэ ажалшадай олониитэерээ орохо хэрэг үүсэжэ гараа һэн. Улаанармеецүүдэй отрядууд улаангвардеецүүдтэй суг хамта фронтдо ошожо, дайсантай шэрүүн шанга тулалдаанда хабсардана. Февралиин 23 болотор Петроград тээшэ, Псков ба Нарва шадар немецүүдэй сэрэгшэдэй урагшаа дабшаха зам хаагдаа һэн. Энэ ушар хадаа манай Эхэ ороной хүбүүд заяанда түйлай ехэ үүргэ дүүргээ бэлэй.

Социалис Эсэгэ ороноо хамгаалгада ажалшадай гаргаһан патриотическа дэбжэлтые, олониитэерээ сэрэгтэ элсүүлэлгые революциин дайсадта эсэргүү зэбсэгтэ тэмсэлдэ туйлаһан түрүүшын илалтануудые тэмдэглэн, февралиин 23-най үдэр бүгэдэ арадай һайндэр—Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой үдэр гэжэ тэмдэглэгдэдэг юм.

Совет Арми болон Далайн-Сэрэгэй Флодые байгуулга түүхын удха шанартай үйлэ хэрэг болоо. Түүхэдэ түрүүшынхеэ ажалшадые мүлжэн дарлахын тулада бэшэ, харин тэдэнэй эрилтэнүүдые хамгаалхын, тэдэнэй эрхэ сүлөө ба бэеэ даанхай байдалые хамгаалхын тула сэрэгэй эмхидэл байгуулагдаа һэн.

Социалис гүрэниие хамгаалха программые зохёохо болон бэелүүлгэдэ, тэрэ гүрэнэй сэрэгэй эмхидэл байгуулгада онсо шухала үүргэ В. И. Ленин дүүргээ һэн.

Сэрэгэй хэрэгэй бүхы асуудалнуудта эрдэм ухаанай ёһоор хандаха гэжэ бидэниие Ленин һургадаг байгаа. Түрүү эрдэм наукагүйгөөр мүнөө үеын сагай арми байгуулжа, тэрэниие хүтэлбэрилжэ болохогүй гэжэ тэрэ нэгэнтэ бэшэ онсолон тэмдэглэдэг һэн. Эмхидхэлэй болон хүтэлбэриин талаар нэгэ газарһаа сэхэ мэдэлтэй байха, сэрэгэй шанга журамтай, нэгэ газарһаа мэдэлтэй байлгын гуримые шууд сэхээр бэелүүлхэ кадрова армиие байгуулха тон шухала байһаниие Владимир Ильич тодорхойлоо һэн. Илангаа Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэдэ партийно-политическэ хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэ, социалис Эсэгэ ороноо хамгаалгада сэрэгшэдэй, мүн ажалшадай үмэнэһөө ушар ёһо мэдэрэн хандахаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тэрэ онсо шухала удха шанар үгэдэг бэлэй.

Манай ороной бэеэ хамгаалха шадабариие нюдэнэй сэсэгы мэтээр хамгаалжа байха, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы хүсые саг үргэлжэ бэхижүүлжэ байха гэжэ Ленин бидэндэ захяа һэн. Совет арад, Коммунис парти манай вождь ба багша—агуухэ Ленинэй захяануудые нангинаар, хэлбэришэгүйгөөр дүүргэжэ байна гэжэ бидэнэр омогорхолтойгоор хэлэжэ шадахабди.

Совет республикада уласхоорондын империализмын эмхидхэһэн түрүүшын зэбсэгтэ добтолго болбол манай Эхэ орондо хүндэ хүшэр туршалга болоо һэн.

Манай орон гурбан жэлэй туршада граждан дайнай дүлөөр соробхилоо бэлэй. Залуу Улаан Арми хэлэшэгүй хүшэр хүндэ эрхэ байлгада тулалдаа. Буу зэбсэгээр дутамаг, үлэсхэлэн хоохон, хубсаһа хунараар гулгүүр Улаан Арми хадаа хэдэн зуун жэлэй туршада интервентнүүд, сагаангвардеецүүдэй согсологдоһон сэрэг дайнай ехэ дүй дүршэлтэй, һайнаар зэбсэглэнхэй, һургагданхай сэрэгшэдтэй үсэд шанга тэмсэл хээ. Тиигэбэшье, хүшэр хүндэ, хохидол ехэтэй байгаашье һаань, арадай дэмжэһэн Улаан Арми дайсантай хэһэн тэнсүү бэшэ байлдаанда илажа гараа. Социализм болбол дэлхэйн империализмда эсэргүү шиидхэхы байлдаанда түрүүшын илалта туйлаа.

Граждан дайнай тулалдаанууд сооргуур Улаан Арми урган хүгжөө, хатуужаа, дайшалхы ехэ дүршэлтэй болоо. Эдэ жэлнүүдэй туршада арадай дундаһаа бэлиг талаантай командирнууд, политхүдэлмэрилэгшэд урган гараа, тэдэнэй олонхидынь томо полководецууд, военачальнигууд, сэрэгшэдэй дунда партийно-политическэ хүдэлмэри ябуулха гайхамшагта эмхидхэгшэд болоо. Манай түрүүшын полководецуудай нэрэнүүд олондо мэдээжэ гэбэл: М. В. Фрунзе, С. М. Буденный, К. Е. Ворошилов, В. К. Блюхер, С. С. Вострецов, П. Е. Дыбенко, А. И. Егоров, С. К. Тимошенко, М. Н. Тухачевский, И. П. Уборевич, Я. Ф. Фабрициус, И. Ф. Федько, И. Э. Якир. Граждан дайнай үльгэр домогой иимэ баатарнуудай дурасхаалые манай арад нангинаар хадагалжа байдаг гэбэл: В. И. Чапаев, Г. И. Котовский, Н. А. Щорс, А. Я. Пархоменко, С. Г. Лазо болон бусадые.

Интервентнүүд болон сагаангвардеецүүдтэй хэһэн тэмсэлэй жэлнүүдтэ бүхы дэлхэйн ажалшадай уласхоорондын һаналаа нэгэдэлгын хүсэн эли тодоор харагдаа һэн гэжэ маршал хэлэнэ. Совет республикын хүшэр хүндэ сагай үедэ гэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэдэ болгарнууд болон полягууд, сербнүүд болон хорвадууд, чехүүд болон словагууд, венгрнүүд болон румынууд, корейцүүд, монголнууд, хитадууд, мүн бусад үндэһэ яһатанай революционно һаналтай түлөөлэгшэд жагсаа һэн. Улаан Армиин частьнуудай зэргэдэ тэдэнэр олон тоото фронтнууд дээгүүр эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэжэ, манай арадай гүн сэдьхэлэй хайра хүндэдэ хүртөө һэн.

Граждан дайнай жэлнүүдтэ түүхэтэ илалта туйлаад, парти, арад гол зорилгоёо шиидхэлгэдэ — социалис общество байгуулгада хүсэ шадалаа элсүүлнэ.

СССР-тэ боложо байһан социалис байгуулалтын амжалтанууд бүхы оронуудай ажалшадые баярлуулаа, харин манай дайсадай уур сухал, хоро шара үүдхэжэ байгаа һэн. Зохёон байгуулхы ажал хэжэ байһан совет арад уласхоорондын хархисуудай һүйдхэлтэ аашануудай хойноһоо һэргэгээр хаража байгаа, өөрынгөө Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй хүсэ шадалые саг үргэлжэ бэхижүүлжэ байгаа.

Манай Арми болон Флот бүхы оронтоёо суг хамта бэхижэн ургаа. Партиин, бүхы арадай хэһэн түйлай ехэ хүдэлмэриин ашаар тэдэнэр үе сагайнгаа эрилтын ёһоор буу зэбсэг, дайшалхы техникэ абажа байгаа.

Мүнөө бидэнэр түүхын дүршэлдэ түшэглэн, Совет гүрэнэй, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй үнгэрһэн жэлнүүдтэ дабажа гараһан үйлэ хэрэг бүхэнэй, шата бүхэнэй удха шанарые мэдэхэ болообди гээд СССР-эй Оборонын министр тэмдэглэнэ. Тиимэһээ түрүүшын түсэбтэ табан жэлнүүдэй үедэ экономическа, политическэ болон культурна туйлалтануудые туйлахадаа, социализм байгуулгын үедэ Арми болон Флодой дайшалхы хүсые бэхижүүлхэдээ, империалис эзэрхэг түримхэй добтолгые амжалтатайгаар бута сохихо бүхы шухала, шиидхэхы эрхэ нүхэсэл байгуулһан байгаабди гэжэ мүнөө бидэнэртэ элеэр тодоронхой.

Уласхоорондын оршон байдалай хурсадахые хараадаа абажа, парти болон правительство фашис эзэрхэг түримхэйшүүлэй амынь татахын тула, дайн сэрэг сарахын тула бүхы хүсэеэ гаргаһан юм; тиихэ зуураа, оронойнгоо бэеэ хамгаалха хүсэ шадабариие бэхижүүлхэ, промышленность болон транспортын хүдэлмэриие шэнэдхэн һайжаруулха талаар шухала хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэн байгаа. Оборонно предприятинуудта бүри олоор танкнуудые, самолёдуудые, артиллериие, буу зэбсэгые, һомо хэрэгсэлнүүдые гаргадаг болоо. Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй тоо горитойхоноор ургаа. Мүн Арми болон Флодой дайшалхы бэлэдхэлые һайжаруулхын тула бусад хэмжээнүүд абтаһан юм. Гэбэшье, тэдэнэй олонхинь дүүргэгдэжэ шадагдаагүй һэн.

Манай арадай, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түүхын 50 жэлэй турша соо Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн онсо һуури эзэлнэ гээд маршал хэлэнэ. Тэрэ хадаа социализм империализм хоёрой хоорондохи туйлай ехэ тулалдаан болоо; манай Эхэ ороной бүхы материальна болон сэдьхэл бодолой шэрүүн шанга, үзэгдөөгүй туршалга, бии болоһон сагһаа хойшо Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой дайшалхы шанар шэнжын эгээн хатуу шанга шалгалта болоо һэн.

Бидэндэ таагүй эрхэ байдалда дайн эхилээ. Фашис Германи дайнай урдахи жэлнүүдтэ сэрэг дайнай хүсэтэ машина байгуулаа, дайшалхы техникэ болон буу зэбсэгэй тон ехэ нөөсэтэй болоо һэн. Европын хэдэ хэдэн оронуудые тэрэ эзэмдэн абажа, сэрэгэйнь хүсэн бүри ехэ болоо һэн.

Гитлерэй командовани «Барбароссой түсэб» бэелүүлхын тула фашис Германиин ба тэрэнэй туһамаршадай ехэнхи сэрэгүүдые хабаадуулаа. Советскэ Союзда эсэргүүгээр бүхы дээрээ 190 дивизи табигдаа һэн. Тэдэнэй составта 5,5 миллион хүн тоологдожо байгаа. Эдэ олон тоото сэрэгшэд 5 мянган самолёдоор, 3 мянга шахуу танк ба самоходно буунуудаар, 50 мянга шахуу артиллери болон миномёдуудаар зэбсэглэнхэй байгаа. Европодо хоёр жэлэй туршада болоһон дайнда бага бэшэ дайшалхы дүршэлтэй болоһон немецко-фашистска сэрэгүүд бэе бэедээ дүтэ, хүтэлбэрилхэдэ таатай бүлэгүүд боложо жагсанхай байгаа. Энэнь гол сохилто хэхэ газартаа олон дахин булюу хүсэтэй байха ябадалые хангаһан байгаа.

Совет арад хүшэр хүндэ олон юумэ үзөө, олон юумэ дабажа гараа. Өөрынгөө армиин гэдэргээ бусалтын гашуудалые мэдэрээ, түрэл городууд болон тосхонуудай гал түймэрөөр шатажа байһыень хараа. Теэд манай хүнүүдэй эрэлхэг зоригые юуншье мохоожо шадаагүй, илалта туйлаха тэдэнэй хүсэл зориг һуладхажа шадаагүй.

Үхэлэй аюулай тудаад байхада, манай орон нэгэн адли дайшалхы лагерь болоһон байгаа. Фронтын ба ара талын хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ зорилгоор Оборонын гүрэнэй Комитет И. В. Сталинай түрүүлэлгэ доро байгуулагдаа һэн, тэрэ нэгэн доро Верховно Главнокомандалагша болоо. Манай үнэн зүб хэрэгэй илан мандалгада хэлбэришэгүй этигэн байха найдабари парти совет хүнүүдтэ түрүүлээ. Эзэрхэг түримхэйшүүлые дууһыень бута сохихын түлөө тэмсэлэй үргэн ехэ, бүхы талын программа парти зохёожо, тэрэниие бэелүүлхын тула бүхы ажал ябуулгаяа элсүүлээ.

Совет сэрэгшэд дайн сэрэгэй түрүүшын үдэрнүүдтэ дайсанда горитой ехэ хохидол ушаруулаа һэн. Брест, Ленинград, Киев, Одессэ, Севастополь, Совет Заполяриие баатарлигаар хамгаалга ба бүхы фронт дээгүүр манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй улам ехэ боложо байһан харюугай сохилтонууд эзэмдэгшэдэй стратегическэ түсэбүүдые һандаргаа һэн.

Немецко-фашистска арми Москва шадар болоһон түүхэтэ тулалдаанда түрүүшынхеэ ехээр илагдаһан байгаа. Тэндэ дайлалдажа байһан хоёр талын гол хүсэнүүд уулзаа бэлэй. Москва шадар фашис эзэмдэгшэдые бута сохилго Гитлерэй армиин илагдашагүй тухай һураг сууе үгы хээ, «Блицкриг» гэдэг балмад түсэбыень бута сохижо, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай ябасада эрид хубилалтын эхин табигдаа.

Москва шадар илагдаһанайнгаа түлөө үһөөгөө абахые эрмэлзэн, мүн Европодо хоёрдохи фронтын үгы байһаниие хэрэглэн, гитлеровецүүд 1942 оной зун шэнэ томо добтолго эхилээ, тиихэдээ мүнөө советско-германска фронтын урда захада добтолго хэһэн байгаа. Сталинградай зүг тээшэ асари ехэ тулалдаан дэлгэрээ. Энэ тулалдаан 6 һараһаа үлүү үргэлжэлөө юм. Сталинградай тулалдаан дайсанай сэрэгэй 400 мянгаһаа олон сэрэгшэдтэй шэлэгдэмэл армиие хүреэлжэ, бүхыдэнь бута сохиогоор дүүрээ бэлэй.

Сталинград шадар туйлагдаһан илалта сэрэгэй ба политическэ угаа ехэ удха шанартай, хамагай түрүүндэ, немец булимтарагшадые юрэнхыдэнь һамна бута сохихо, тэдэниие Совет газар дээрэһээ намнан гаргаха хэрэгтэ эхи табижа үгөө.

Гэбэшье фашис эзэрхэг түримхэй ябуулгада эсэргүү шэрүүн шанга тэмсэл үргэлжэлүүлэгдээ. Советскэ Союз энэ тэмсэлэй гол хүшэр хүндэ хубинень урда мэтэ бэе дээрээ дааха баатай байһан юм. Немец-фашис командовани дайнай боложо байһан бусад газарнуудһаа совет-германфронт дээрэ томо хүсэнүүдые асарха аргатай байгаа.

1943 оной зун Курск шадар гитлеровецүүд алдаһан стратегическэ үүсхэлээ тэхэрюулхэ гэжэ үшөө нэгэ һэдээ. Курска тохойдо болоһон байлдаанай үедэ немец арми шангаар һамна зада сохиулжа, фашис Германи үнгэһэндөө хүрэтэр доһолгоотоо һэн.

Түрүүшээр угаа таарамжагүйгөөр эхилһэн байлдаануудта иимэ эрид шанга хубилалтын болоһон, горитойхон амжалта туйлажа байһан дайнай эсэсэй эсэстэ бусалтагүйгөөр һамна зада сохиулхаар байдалда ороһон иимэ жэшээ түүхэдэ урда тэдэнь үзэгдөөгүй юм.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

ПРАГАДА БАЯРАЙ СУГЛААН БОЛОБО

ПРАГА, февралиин 22. (ТАСС-ай корр.). Хархис хүсэнүүдые дараһан ажалшадай түүхэтэ илалтын, социализм байгуулгын үргэн замые ороной үмэнэ нээжэ үгэһэн илалтын 20 жэлэй ойе чехословак арад һайндэрлэжэ байна. Мүнөөдэр Прага хотодо КПЧ-гэй ЦК-гай, ЧССР-эй Национальна фронтын ЦК-гай, Правительствын баярай суглаан болобо.

В. И. Ленинэй, К. Готвальдын портредүүд, ЧССР-эй гүрэнэй улаа ягаан-сагаан-хүхэ тугууд, Коммунис партиин улаан туг далбан намилзана. «Нэгэшье алхам гэдэргээ сухарингүй урагшаал дабшая!» гэжэ үлад зондоо Готвальдын хандаһан уряа улаан үзэгүүдээр аржытар бэшэгдэнхэй.

Зал соо—КПЧ-гэй ЦК-гай, ЧССР-эй Национальна фронтын ЦК-гай, Правительствын гэшүүд, 1948 оной февральдахи дурасхаалта үйлэ хэрэгүүдтэ, революционно ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөндэ хабаадаһан солото хүнүүд, ажалай баатарнууд, олониитын элитэ ажал ябуулагшад, эрдэм болон соёлой түлөөлэгшэд һууна.

КПЧ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь А. Дубчегые, Чехословакиин Социалис Республикын Парти болон Правительствын бусад хүтэлбэрилэгшэдые, КПСС-эй делегациин ударидагша—КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневые, бусад аха дүү партинуудай делегацинуудай толгойлогшонорые—БКП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, НРБ-гэй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Т. Живковые, ВСРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Я. Кадарые, СЕПГ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Ульбрихтые, ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь В. Гомулкые, РКП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, СРР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. Чаушескуе, СКЮ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн В. Влаховичые суглаанда хабаадагшад нэрьемэ альга ташалгаар угтаба.

Зал дотор Чехословакиин Республикын гүрэнэй гимн дуулагдан ханхинаба.

Баярай суглаае КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн **Я. Доланский** нээгээд, зал соо һууһан аха дүү коммунис, хүдэлмэришэнэй партинуудай делегацинуудые амаршалба. Амаршалгынгаа түрүүшын үгэнүүдые КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев түрүүтэй КПСС-эй делегацида зорюулаа. Суглаанда хабаадагшад хүл дээрээ бодожо, үни удаан альга ташаа.

Чехословакиин ажалшадай февральдахи илалтын 20 жэлэй ойдо зорюулагдаһан элидхэл КПЧ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь **А. Дубчек** хэбэ.

КПСС-эй делегациин ударидагша, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь **Л. И. Брежнев** бүхы зал соо байгшадай зүгһөө хани халуунаар угтагдан трибуна дээрэ гаража, үгэ хэлээ.

Л. И. Брежнев түүхэтэ илалтын 20 жэлэй ойгоор дашарамдуулан, зарлагдаһан баярай суглаанда хабаадагшадта, Чехословакиин бүхы коммунистнуудта, бүхы чехословак арадта КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй үмэнэһөө, бүхы совет арадай үмэнэһөө үнэн зүрхэнэй амаршалга хүргэбэ.

1948 оной февральда болоһон үйлэ хэрэгүүд танай ороной хүбн заяанда эрид ехэ хубилалта үүсхэһэн—социалис байгуулалта бэелүүлхэ үргэн ехэ зам Чехословакида нээжэ үгэһэн байгаа,—гэжэ нүхэр Брежнев хэлэбэ.—Элэтнай дэлхэйн социалис байгуулалтын тоггон мандаха хэрэгтэхи шухала шатануудай нэгэн бололсоһон юм. Энэ халаа дэлхэйн социализмын хүсэнүүдэй ехэ илалта, дэлхэйн хархис этэгээдүүдэй диилдэлгэ байгаа.

Революционно туйлалтануудые хамгаалхын түлөө тэмсэл толгойлогшо КПЧ-гэй үүргые, Чехословакиин хүдэлмэришэн ангиин болбосоронги байһые, Коммунис партиин политическэ хараа шугамай зүб байһанда улам зоной ехээр этигэдэг байһые Л. И. Брежнев тусхайлан тэмдэглэбэ.

Чехословакидахи 1948 оной февраль халаа мүн баһа ажалшан арадай уласхоорондын һаналаа нэгэдэлгын бэелэл болоһон юм гэжэ Л. И. Брежнев үргэлжэлүүлэн хэлэбэ. Тэдэ үдэрнүүдтэ дэлхэйн түрүү үзэл бодолтой хүнүүдэй зүгһөө танай ороной ажалшадай абаһан дэмжэлгэ, Чехословакиин хэрэгүүдтэ баруун тээхи оронуудай империалис бүлэгүүдые хамааруулхагүй гэһэн Советскэ Союзай, арадай демократиин оронуудай эрид шиидхэбэринь гадаадын контрреволюцида түшэглэхэ гэдэг дотоодын контрреволюциин һэдэлгые таһалдуулаа бэлэй. Энэмнай пролетарска, социалис интернационализмын болото илалта байһан юм.

Хүдэлмэришэн анги, эдэнэй түрүү манлай болоһон коммунистнуудай парти, марксистско-ленинскэ революционно хараа бодол сэхэ шууд баримталдаг, өөһэдынгөө бүхы ажал ябуулгые үргэн олон арад зонтой нягтаар холбодог байхадаа, пролетарска интернационализмын гол ёһонуудые нарин нангинаар сахидаг байхадаа, хилын саанахи революционно хүсэнүүдтэй, аха дүү социалис гүрэнүүдтэй холбоо барисаагаа улам бэхижүүлдэг байхадаа гайхамшаг илалтануудые туйлажа шадаха байһыень тэрэ февралиин үйлэ хэрэгүүд тон эли тодоор гэршэлэн харуулаа гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь хэлэбэ.

Чехословакиин Коммунис партиин тэрэнэй хүтэлбэрилдэг танай ороной хүдэлмэришэн ангиин политика, 1948 оной февральда илалта хангаһан политика имэл байгаа.

Марксистско-ленинскэ гол ёһонуудта хэлбэришэгүй үнэн байһан ябадал империалис хорото үгэсэлгые таһалдуулха, хархис хүсэнүүдые бута зада сохихо, ороной хүбн заяанда революционно эрид хубилалта бэелүүлхэ арга олгоо. Чехословакиин Коммунис парти зэбсэгтэ восстаниигүйгөөр, конституцита хүгжэлтын оршом соо, партиин уряагаар жагсан болоһон хэдэн миллион зоной эрид шууд дэмжэлгэдэ түшэглэн, социалис революци бэелүүлгын жэшээ харуулжа, дэлхэйн революционно дүй дүршэлэй һан баялигта шухала хубитаа оруулһан байна.

Чехословакида арадай засагай мандажа байгаа жэлнүүдтэ экономико, соёл культура хүгжөөлгын талаар, ажалша олониитын байдал улам һайжаруулха хэрэгтэ ехэ үрэ дүнгүүд түйлагдаа гэжэ Л. И. Брежнев тэмдэглэбэ. Хүгжэнги индустриальча орон дотор социализм байгуулха баян дүй дүршэл дэлхэйлэхиндэ харуулагдаа. Эдэ бүгэдэнь социализм байгуулгын жэлнүүдтэ КПЧ-гэй генеральна хараа шугамай зүб байһые эли тодоор гэршэлнэ.

Манай орон өөрынгөө хоёрдохи табин жэл хүдар бата, найдамтай алхамаар дабшан оробо гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь хэлэнэ. Коммунизм байгуулгын асари ехэ зорилго Советскэ Союзай Коммунис партиин үмэнэ, манай бүхы арад түмэнэй үмэнэ табигданхай. Совет хүнүүд энэ, хэнэйшье үшөө шэнжэлээгүй замаар дабшан, шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлажа байна. Манай арадай ажахын түсэбүүд дүүргэгдэхэһээ гадна, мүн үлүүлэн дүүргэгдэнэ. Энэ ушар мүнөөнэй табан жэлэй түсэбтэшье хамаатай. Энээниие үнгэрэгшэ жэлэй дүнгүүд, тэрэшэлэн байгша оной түрүүшын һарануудта заводуудһаа, колхоз болон совхозуудһаа абаһан мэдээнүүд гэршэлнэ. Шэнэ табан жэлэй түсэб табихаһаа гадна, мүн манай ороной экономикые хүгжөөхэ холын харааата шэнжэлгэнүүд мүнөө манайда хэгдэжэ байнхай. Совет арадай, тэрэнэй союзнигуудай амгалан тайбан ажалые найдамтайгаар сахин хамгаалагша, Соведүүдэй ороной сэрэгүүдэй хүсэ шадал улам улам бэхижэнэ.

Эдэ бүгэдэмнай хэдэ хэдэн оронуудтахи социалис байгуулалтын бодото дүршэл дээрэ шалгарһан марксистско-ленинскэ һургаалай гайхамшаг сэсэн байһые үшөө дахин баталан гэршэлнэл, хүндэтэ нүхэдүүд. Энэмнай ямар ушар удхатайб гэхэдэ, экономико ба бүхы социальна хүгжэлтые эрдэм ухаанай заабариин ёһоор, түсэбшэлэн хүтэлбэрилгын ленинскэ гол ёһонуудые сэхэ шууд бэелүүлдэг, социалис демократиие улам үргэдхэдэг, арад түмэнэй политическэ үүсхэл болон элэбхиие бадаргадаг Коммунис партиин хүтэлбэрилхы үүргэнь социалис, коммунис общество амжалтатайгаар байгуулха бата найдабари болоно.

Совет хүнүүд шэнэ общество байгуулжа байхадаа интернациональна уялга тухайдаа хэзээшье мартаагүй юм. Арадуудай сүлөөтэ, бэеэ дааһан байдалай түлөө, социализмын ба эб найрамдалай хэрэгэй түлөө тэмсэлэй түрүү зэргэдэ Советскэ Союзай ходо байдагые, байһые бүхы дэлхэйн ажалшад һайн мэдэнэ. Саашадааньш имэл байха гэжэ манай ханинарай этигэхэдэнь болохо гэжэ Л. И. Брежнев үргэлжэлүүлэн хэлэбэ.

Чехословакида социалис байгуулалтын эрхилэгдэжэ байгаа 20 жэл халаа КПСС КПЧ хоёрой хоорондын, манай хоёр орон ба арадуудай хоорондын хани барисаанай, харилсаа холбооной таһалгаряагүй бэхижэлтын жэлнүүд байгаа. Фашизмда эсэргүү хамтын тэмсэлэй жэлнүүдээр найрамдан нэгэдэнхэй байһабди. Социализм, коммунизм байгуулгын үедэхи үндэһэн зорилгонуудаймнгаа адли байһан ушараар нэгэдэнхэйбди. Марксистско-ленинскэ суртал бодол, социалис интернационализмда бултанаймнай үнэн байдаг ябадал бидэниие нэгэдхэнэ. Манай партинууд ба гүрэнүүд мүнөө сагай бүхы шухала шухала асуудалнуудаар политическэ адли хараа бодол баримталан бэелүүлдэг. Бидэнэр социализмын бусад оронуудтай, манай аха дүүнэр ба союзнигуудтай гар гарһаа барилсан ябажа, империалис эзэрхэг түримхэйшүүлэй эсэргүүсэн тэмсэнэбди, арадуудай эб найрамдал, аюулгүй байдалай түлөө хамтадаа тэмсэнэбди, дэлхэйн коммунис хүдэлөөнэй нэгэдэлые бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ хамтадаа хабаадаганабди. Энээнэй гол шатань һаядаа Будапештдэ нээгдэхэ коммунис партинуудай консультативна уулзалга болохо байна гэжэ Л. И. Брежнев онсолон тэмдэглэбэ.

Аха дүү Чехословакитай, бусад союзна социалис оронуудтай хамтадаа Варшавска договорой оршом соо манай хамтын обороные—Европодо эб найрамдал, аюулгүй байдал хангаха найдамтай хүсэ бэхижүүлнэбди. Американска империализмын зүгһөө эзэрхэг түримхэй, хорото бүлэмад хараа бодол баримталан бэелүүлжэ байгаа мүнөө сагта, Баруун Германидахи реваншис, милитарис хүсэнүүдэй улам годооржон гааража байгаа үедэ дээрэ дурсагдаһан зорилго илангаяа шухала болонхой. «Хүнүүд, һэрижэтэй байгыт!» гэһэн чехословак арадай баатар Юлиус Фучигай мүнхэ үгэнүүд арадуудай хүгжэлтэ дэбжэлтын, эрхэ сүлөөгэй хэрэгые, дэлхэй дээрэ амгалан байдал сахилгын хэрэгые шухалада бододог бүхы хүнүүдтэ мүнөө һүртэй шанга уряа болон зэдэлнэ.

Чехословакиин коммунистнууд, танай ороной ажалшад социалис хани нэгэдэл бэхижүүлхэ, хүгжөөхэ хэрэгтэ Чехословакиин Коммунис партиин, Чехословак гүрэнэй онсо ехэ үүргэ дүүргэжэ байһандань омгорхохо зэргэтэй. Варшавска договорой эмхи дотор, социалис оронуудай экономическа харилсаа холбооной асуудалнуудаар ЧССР-эй сэхэ шууд баримталдаг интернационалис хараа бодол, Мао Цзэ-дунай бүлэглэлэй баримталдаг хараа бодолтойнь холбоотой националис аашануудые эрид буруушаадаг КПЧ-гэй тэмсэл, социализмын илалта түйлахын түлөө тэмсэлэй бүхы шатануудта гарадаг асуудалнуудые шиидхэлгэдэ танай партиин шадамар мэргэнээр хандалаг ябадал—бүхы дэлхэй дээрэ Чехословакиин Компартиин, Чехословакиин Социалис Республикын хүндэлэгдэдэг болоһон ябадалай энэ үндэһэн болоно.

Л. И. Брежнев Чехословакиин ажалшадай бүри ехэ, шэнэ амжалта туйлахыень хүсөөд, Советскэ Союзай ба ЧССР-эй арадуудай хоорондын хани барисаанай хүндэлэлдэ, Чехословакиин Коммунис партиин хүндэлэлдэ юрөөл табиба.

В. Гомулка, В. Ульбрихт, Я. Кадар, Н. Чаушеску, Т. Живков, В. Влахович гэгшэд мүн лэ үгэ хэлээ.

Суглаанай түрүүлэгшэ Февральдахи илалтын 20 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай хуралдаае хаагдаһанда соносхобо.

Суглаанда хабаадагшад хүл дээрээ зогсон, партийна гимн «Интернационалые» һүр жабхалантайгаар дуулаба.

Мүнөөнэй ави... кээр хангагда... дайсанай самол... дээрэ, хэршье т... дэжэ ябахадань... жа шадаха байн... Э. Шатило (з... В. Гулей дайшал... никээ тон һайн... хай.

ТАСС-ай ф...

АГУУЕХЭ ОКТЯБРИИН ТУЙЛАЛТАНУУДЫ[…] САХИН ХАМГААЛГЫН 50 Ж[…]

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Удаа дараалуулан Ленинград шадар, баруун эрьеын Украинада, Белоруссида, Молдави ба Балтика шадар манай сэрэгүүдэй зоримгой, эрид шанга доботолгонуудые хэхэдэ, совет газар нютаг хүсэдөөр сүлөөлэгдөө бэлэй.

Дайсанай ара талада баатарлиг тэмсэл хэһэн олон тоото партизан отрядууд хэдэн зуу мянган совет патриодуудые нэгэдүүлһэн нюуса организацинууд немец-фашис эзэмдэгшэдые һамна сохихо, тэдэниие манай газар дээрэһээ намнан гаргаха хэрэгтэ сэгнэшэгүй ехэ туһа нэмэри оруулаа.

Совет Армиин саашанхи доботолго Европын оронуудта эрхэ сүлөө, бэеэ даанхай байдал олгоо, олон ороной арадуудые гитлеровскэ шэрүүн шанга дарлалтаһаа сүлөөлөө. Совет хүнүүдэй, манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй сэрэгшэдэй хэниинь шье маргаагүй, Польшын, Венгриин, Румыниин, Болгариин, Югославиин, Чехословакиин, Албаниин арадуудта туһалха хэрэгтэй гү, али хэрэггүй гү гэжэ оорһоо асуудаггүй байгаа.

СССР-тэ байгуулагдаһан Польшын ба Чехословакиин соединенинүүд, частьнууд совет сэрэгшэдтэй хамта шэрүүн шанга байлдаануудай бэрхэтэй хэсүү замуудаар баруулжаа дабшаа. Арадай восстанинуудай илаһанай һүүлээр Болгариин ба Румыниин сэрэгүүд гитлеровскэ Германида эсэргүүгээр буу зэбсэгүүдээ шэглүүлээ. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилэн Советскэ Союзай арадуудтай, тэрэнэй армитай зэргэлэн ябажа, Югославиин арадууд, тэрэнэй арадай-сүлөөрэлгын сэрэгүүдэй албатад эрхэ сүлөөгэйнгөө, һайн һайхан ерээдүйнгөө түлөө тэмсээ.

Берлин шадар болоһон байлдаанууд дэлхэйн хоёрдохи дайнай үеын тон томо тулалдаанууд, мүн немец-фашис армиие һамна бута сохихо түгэсхэлэй ябуулганууд болоһон байгаа.

Фашис Германиие илаһанайнгаа һүүлээр Советскэ Союз СССР-эй Алас-Дурна зүгэй хилэнүүдые аюулгүй байлгахын тула оролдолго гарган, союзническа уялгануудаа сэхэ шууд дүүргэн, милитарис Японтой дай хэжэ ороо. Совет Армиин ба Флодой сэрэгүүд богонихон үе соо Японой Квантунска армиие үй бута сохижо, дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүүрэлгые нилээд түргэдхэһэн юм.

Фашис бүлэглэлые илаһан ушар олон арадуудай оролдолгоор түйлагдаа, зүгөөр энэ тэмсэлдэ ба илалтада Советскэ Союз, тэрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд гол үүргэ дүүргээ.

Коммунис партиин хүтэлбэреэр совет арадай дайнай жэлнүүдтэ гаргаһан гайхамшаг баатарлиг габьяае, Германиин фашизмые һамна бута сохихо хэрэгтэ совет арадай оруулһан угаа ехэ туһа нэмэриие эрхэ сүлөөдэ дуратай хүн түрэлтэн хэзээдэшье мартахагүй.

Буу зэбсэг барижа Эхэ ороноо хамгаалһан манай сэрэгшэд болон алдарта партизануудай гаргаһан эрэлхэг зоригһоо дутуугүй ехэ шэн габьяа ара талын ажалшад, эсэхэ сусахаяа мэдэнгүйгөөр станогуудай дэргэдэ зогсогшод, колхоз, совхозуудай полинууд дээрэ хүдэлэгшэд гаргаһан байна гэжэ СССР-эй Обороной министр онсолон тэмдэглээ. Хүдэлмэришэн ангиин, колхозно тариаланагдай, интеллигенциин, манай гайхамшагта эхэнэрнүүдэй, залуушуулай баатарлигаар ажаллаһанай ачаар Советскэ Союз дайнай үедэ бүхы гол шухала түхэлэй буу зэбсэг, дайшалхы техникэ бүтээн гаргалгаар гитлеровскэ Германиие ахижа гараа.

Фашизмые диилэһэн илалта Коммунис партиин үзэл сурталай ба политикын, марксизм-ленинизмын бата бэхи үзэл сурталай толэтэмо илалта болоо.

Дайнай үедэ парти гайхамшагта командирнуудые, бүлэг олон полководецуудые үргүүлэн гаргаа. Гэлэнэй нэрэ ехээр суута гаранхай. Сэрэгүүдые шадамараар хүтэлбэрилһэн ба жолоодоһон дээрэһээ: А. И. Антонов, И. Х. Баграмян, С. С. Бирюзов, А. М. Василевский, Н. Ф. Ватутин, К. А. Вершинин, Н. Н. Воронов, Л. А. Говоров, А. Г. Головко, С. Г. Горшков, А. И. Еременко, Г. К. Жуков, М. В. Захаров, И. С. Исаков, И. С. Конев, Н. И. Крылов, Н. Г. Кузнецов, Р. Я. Малиновский, К. А. Мерецков, К. С. Москаленко, А. А. Новиков, Ф. С. Октябрьский, И. Е. Петров, М. М. Попов, К. К. Рокоссовский, В. Д. Соколовский, Ф. И. Толбухин, В. Ф. Трибуц, И. Д. Черняховский, В. И. Чуйков, Б. М. Шапошников, И. С. Юмашев ба бусад олон хүнүүд суута гараһан юм. Дайсанда эсэргүү сохилто эмхидхэлгэдэ «Хуушанай гвардиин» түлөөлэгшэд: С. М. Буденный, К. Е. Ворошилов, С. К. Тимошенко эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Гайхамшагта сэрэгэй начальнигуудай зэргэдэ олон фронтнууд болон флодуудай штабуудай начальнигуудай, юрын сэрэгүүдэй, танкова, агаарай арминууд болон флотилинуудай командалагшанарай нэрэнүүдые нэмээхэ хэрэгтэй.

Манай партиин ЦК-гай олон гэшүүд, КПСС-эй обкомуудай секретарьнууд, партийна бусад хүтэлбэрилэгшэд фронтнуудай, флодуудай, арминууд болон флотилинуудай гэшүүд, сэрэгэй нэгэдэлнүүд болон соединенинүүдэй политуправленинүүдэй, политотделнүүдэй начальнигууд боложо, партийно-политическэ хүдэлмэри хэдэг байгаа.

Армиин ба флодой политхүдэлмэрилэгшэд дайлалдажа байһан арминуудай сэрэгшэдэй гүн дунда ходоодоо ябажа, фашис Германиие илаха этигэл найдабари тэдэндэ түрүүлдэг, социалис Эхэ оронойнгоо нэрэ хүндын, бэеэ даанхай байдалай түлөө шэн зоригто тэмсэлдэ зоригжуулдаг байһан юм.

Немец-фашис эзэмдэгшэдтэ сохилто хэхын тулада совет арадые эмхидхэхэдээ, манай парти үнэхөөрөөл байлдаа тулалдаа эмхидхэжэ парти болоһон байха юм. Дайнай түрүүшын хахад жэлэй турша соо Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэхи коммунистнуудай тоо хоёр үлүүтэй дахин олон болоо. Дайнай эсэстэ арми ба флодто партиин гурба миллион үлүүтэй гэшүүд ба кандидат бии байгаа. Эхэ ороноо хамгаалагшадай түрүүшын зэргэнүүдтэ коммунистнуудтай хамта манай алдарта Ленинскэ комсомолой хүбүүд, басагад—партиин үнэн сэхэ туһалагшад ябалсаа.

Империализмын ударна хүсэнүүдтэй тэмсэлдэ Советскэ Союзай түйлаһан илалта бүхэдэлхэйн-түүхэтэ удха шанартай. Гитлеровскэ Германиин ба милитарис Японой һамна бута сохюулһанһаа уламжалан, дэлхэйн хэдэ хэдэн орондо илалта түгэс революцинуудые хэхэдэ, дэлхэйн социалис системэ байгуулхада таарамжатай эрхэ байдал бии болоо. Фашизмын ехээр диилдэһэнһээ уламжалан, уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөн саашадаа дэбжээ, арадуудай национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөн ехэ далайсатай боложо, колониальна системэ һандаран доройтожо ороо.

Партиин Программаар табигдаһан, КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүд соо тодорхойгоор хараалагдаһан асари ехэ зорилгонуудые совет хүнүүд бодото хэрэг дээрэ бэелүүлжэ байна. Советскэ Союзай гадаадын политическэ байдал, нэрэ хүндэ, уласхоорондын хэрэгүүдтэ тэрэнэй үзүүлдэг нүлөөн хэзээ хэзээнэйхиһээ ехээр бэхижээ гээд маршал А. А. Гречко саашань хэлээ.

Мүнөө үедэ американ империализм дайнай ба эзэрхэг түримхэй ябуулгануудай гол хүсэниинь болоно. Америкын Холбоото Штадуудай зонхилхы этэгээдүүд дайнай аюулта муухай харата ааша гаргаха замда элитээр ороо, Вьетнамда уршагта муухай дайн байлдаа хэнэ. Израилиин эзэрхэг түримхэйшүүлые дэмжэһээр, уласхоорондын оршон байдалые шахардуу шанга болгоно, сэрэгэй тулалдаануудые үүдхэнэ.

Европодо сэрэгэй тулалдаанай һүжэржэ магад аюул һанаа зобоонгүй байжа шадахагүй. Баруун Германида шэнэ түхэлэй фашистнууд толгойгоо үндылгөөд, зүүн тээшээ доботолхые уряалдаг, түүхын һургаалнуудые хараадаа абахые хүсэлэггүй урдын бүтэн үлэһэн гитлеровецүүд бүришье убайгүйгөөр хашхаралдана, хаагалалдана.

Манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд Агуу ехэ Октябриин туйлалтануудые хэлбэришэгүйгөөр, батаар сахин хамгаалжа байна. Үзэл сурталай-политическэ жагсаалайнгаа, морально-дайшалхы шанарайнгаа, рядовой составые ба офицерскэ корпусые бэлдэхэ талаар, техникээр зэбсэгжүүлгынгээ талаар Совет Арми, Далайн-Сэрэгэй Флот урдаа табигдажа байһан зорилгонуудые дүүргэжэ шадахаар шатада байна.

Дайнай болоод байгаа һаань, илалта хангажа шадахаар дайшалхы зэбсэгүүд болон аргануудые хэрэглэжэ шадахабди гэжэ эзэрхэг түримхэйшүүл дэмы дэмы заналаг. Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд ямаршье эрхэ байдалда газар дээрэ, агаарта, далай дээрэ ядерна зэбсэг хэрэглэлсэлгэтэйгээр, хэрэглэлсэлгэгүйгөөршье һүни үдэргүй дайшалхы ябуулгануудые амжалтатайгаар хэжэ шадаха.

Энээниие онсолон тэмдэглэхэдээ, бидэнэр мүнөөнэй империализм «саарһан эрээн гүрөөһэн» бэшэ гэжэ яһала ойлгонобди, дайсаниие тоохогүй гээшэ эгээн лэ ехэ аюултай. Бидэнэр, бүлюу хүсэтэйбди гээд һанаагаа амарха ёһогүйбди. Бидэнэр энээн тухай ходоодоо һанажа ябадаг, хүсэнэй ямар тэнсүүритэй байһыень зүбөөр хараадаа абадаг байнабди.

Стратегическэ зорилго дүүргэдэг ракетнэ сэрэгүүдэй—энэ шиидхэхы түхэлэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй шадалынь мүнөө угаа ехэ болоо. Манай хуурай газарай сэрэгүүдтэ, ороной агаарһаа хамгаалха сэрэгүүдтэ, агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдтэ болон далайн-сэрэгэй хүсэнүүдтэ шанарай талаар гүн ехэ хубилалтанууд болоо. Научно-техническэ түйлалтануудые хараада абабал, сэрэгэй талаар эгээн тааруу буу зэбсэгээр арми ба флот һүүлэй үедэ хангагдаад, тэдэниие шудаланхай.

Арадай шэн зоригто ажал, тэрэнэй зохёохы ухаан бодол Арми ба Флодто 50 жэлэй турша соо полевой гурбан дюймын бууһаа түби хоорондын ракетэнүүд хүрэтэр, пулемётно тачанкаһаа мүнөөнэй хүсэтэ танк хүрэтэр, удаанаар ниидэдэг самолёдуудтай байһан аад, абяанһаа түргэн ниидэдэг самолёдууд хүрэтэр, уһан доогуур ябадаг түлюурхан онгосонуудһаа далайнуудай гүн гүнзэгынүүдэй эзэд болоһон атомна ракетоносецнууд хүрэтэр асари ехэ алхам хэхэ арга олгоо.

Зэбсэгтэ Хүсэнүү[…] морально-политическ[…] циальна бата бэхи[…] дээрэ нарижуулан һ[…] Тэдэнэй ургалта сов[…] оюун бодолой, манай[…] ра ба гэгээрэлэй шуу[…] һые харуулна. Мүнө[…] хоёр алба хэгшын[…] дээдэ гү, али дунда[…] шэдэй диилэнхи олон[…] стнууд ба комсомолш[…]

Бүгэдэ ниитын сэр[…] бан тухай һаяхан б[…] хуули сэрэгүүдые […] бэетэй, солдадай хүн[…] тэсэжэ шадахаар зал[…] гүүдые бүридүүлхэ бү[…] ломжо бии болгоо.

Совет Зэбсэгтэ хүс[…] та бэхи журамаар, н[…] хүсэлөөрөө нягтаар […] ба арадтаа хизаарла[…] байдаг. Эхэ ороноо […] туу зоригтойгоор […] түгэлдэр коллектив […] халаа Арми ба Флод[…] лэйнгээ ойдо ерэһэн […] болоно гээд элидхэл[…]

Хэрбээ эзэрхэг т[…] дай һүжэрөөгөө һа[…] гансааран угтахагү[…] аха дүү социалис о[…] нуудай сэрэгшэд зэрг[…] гэжэ совет арад, Ар[…] сэрэгшэд һайн мэдэн[…] эзэрхэг түримхэй хүс[…] лис хани нэгэдэлэй о[…] гоо хамгаалха ёһотой […] бологшо Варшавска […] низаци эсэргүүгээр т[…]

Совет Армиин хүс[…] үндэһэн, манай сэр[…] тын нангин гол ёһо[…] нис партиин хүтэлбэр[…] рэгэй байгуулалтын […] оронние хамгаалха […] партиин, тэрэнэй […] бологшо ленинскэ Ле[…] тедэй анхаралаа таб[…] гэжэ байхагүй.

Парти, правительст[…] да, арадай халуун […] болгон, совет сэрэгш[…] хэтэйхэн, дайшалхы […] шэнэ амжалтануудые […] шавска договорто ор[…] арминуудай сэрэгшэд[…] нэр социализмын л[…] хилэнүүдые һэрижэ[…] хамгаалжа байна.

СССР-эй Обороны[…] скэ Союзай маршал А[…] гэсхэлдөө ингэжэ хэл[…]

Агууехэ Октябриин […] хы арадуудай найдаб[…] лөөгэй ба зол жаргал[…] тэмдэг бологшо социа[…] вет орон дээгүүр таб[…] соо мандажа байна. […] турша соо энэ тугай […] лэлэй дайшалхы харуу[…] сэгтэ хүсэнүүд һэриж[…] санхай байдаг.

Арадта, партида б[…] хэрэгтэ үнэн сэхээр […] заншалые социалис […] хамгаалагшадай шэнэ […] хододоо арьбадхадаг. Х[…] доботолһон, эрхэ сүл[…] Совет Эхэ ороной бэе[…] далай түлөө болоһон […] дааянуудай баатарнуу[…] онно, дайшалхы алдар[…] жалан абажа ябагшад[…] аюулгүй байдалые ха[…] мунис партиие. Тэр[…] Центральна Комите[…] таар жагсаһан совет […] гоо арадай, бүхы түр[…] тэнэй этигэл найда[…] хлар ходоодоо бэлэн б[…]

(Элидхэл ехэ […] шагнагдаба, альга т[…] хин болобо).

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ урдань алба хэхэ үедөө Совет Эхэ ороноо хамгаалха дайшалхы байлдаануудта хабаадалсаһан улаангвардеецүүдые, сэрэгшэдые, сэрэгэй уялгата алба хэхэ үедөө СССР-эй орденууд болон медальнуудаар шагнагдаһан хүнүүдые «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 50 жэл» гэһэн ойн баярай медаляар шагнаха тухай.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ТОГТООЛ

СССР-эй Верховно Соведэй Президиум шиидхэ тогтообо:

1. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ урдань алба хэхэ үедөө Совет Эхэ ороноо хамгаалха дайшалхы байлдаануудта хабаадалсаһан улаангвардеецүүдые, сэрэгшэдые, тэрэшэлэн сэрэгэй уялгата алба хэхэ үедөө СССР-эй ордендуудаар гү, али «Шэн габьяагай түлөө», «Ушаковой», «Дайшалхы габьяагай түлөө», «СССР-эй гүрэнэй хили хамгаалхадаа шалгарһанай түлөө», Нахимовай, «Шэн габьяагаа харуулһанай түлөө», «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» медальнуудаар шагнагдаһан хүнүүдые «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 50 жэлэй ой» гэһэн ойн баярай медаляар шагнаха.

2. Тус Тогтоолой нэгэдэхи статья дотор заагдаһан хүнүүдтэ «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 50 жэл» гэһэн ойн баярай медаль барюулха ябадал СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1967 оной декабриин 26-ай Указаар баталагдаһан («СССР-эй Верховно Соведэй ведомостьнууд», 1967 он., 52, ст. 663) «СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 50 жэл» гэһэн ойн баярай медаль тухай дүримэй 2, 3, 4-дэхи статьянуудаар тодорхойлогдоһон гүрымай ёһоор бэелүүлэгдэхэ.

Улаангвардиин отрядуудта алба хэһэнь гэршэлһэн гү, али СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ урдань алба хэхэ үедөө Совет Эхэ ороноо хамгаалха дайшалхы байлдаануудта хабаадалсаһаниинь гэршэлһэн документнүүдые, үгышье һаа—орденой дэбтэрэй, медаль тухай үнэмшэлгын үндэһөөр медаль барюулагдаха болоно.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1968 оной февралиин 22.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМ[…]

Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые бэхижүүлхэдэ габьяатай ёһоор хабаадаһаниинь түлөө, сэрэгэй, политическэ бэлэдхэлэй талаар амжалта түйлаһаниинь, сэрэгүүдэй эгээл шэнэ техникэ шудалһаниинь түлөө, Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1968 оной февралиин 22-ой Указаар алба хэжэ байгаа олон хүниие СССР-эй орденууд болон медальнуудаар шагнаба.

Ленинэй орденоор шагнагдагшадай дунда Советскэ Союзай маршалнууд А. А. Гречко, М. В. Захаров, И. И. Якубовский, Армиин генералнууд А. А. Епишев, П. К. Кошевой, И. Г. Павловский, генерал-полковник О. А. Лосик, Е. Е. Мальцев болон бусад бии.

Октябриин революциин орденоор: Советскэ Союзай маршалнууд Баграмян И. Х., Василевский А. М., Голиков Ф. И., Еременко А. И., Конев И. С., Крылов Н. И., Мерецков К. А., Москаленко К. С., Рокоссовский К. К., Соколовский В. Д., Тимошенко С. К., Чуйков В. И., Советскэ Союзай флодой адмирал Горшков С. Г., авиациин главна маршал Вершинин К. А., артиллериин главна маршал Воронов Н. Н. гэгшэд шагнагдаба.

Түрүү частьнуудай, корабльнуудай болон подразделенинүүдэй олон командир, политхүдэлмэрилэгшэд, инженерүүд болон техничүүд, сержантнууд ба старшинанууд, солдадууд болон матросууд **Улаан Тугай, Ажалай Улаан Тугай, Улаан Одоной, «Хүндэлэлэй тэмдэг»** ордендуудаар, СССР-эй медальнуудаар шагнагдаһан байна.

Совет гүрэнэй […] битала ехээр оруу[…] литическэ […] түйлаһаниинь, сэрэ[…] Армиин, Далайн-Сэр[…] 50 жэлэй ойтой даш[…] эй Верховно Совед[…] 1968 оной феврал[…] дарга СССР-эй Зэбсэ[…] нүүдые, корабльнууд[…] шагнаба.

ГРАЖДАН ДАЙН ТУХАЙ ДУРДАЛГАҺАА

В. И. ЧУЙКОВ, Советскэ Союзай Маршал.

МАРТАГДАШАГҮЙ НЭГЭ үдэр дэлхэй дээрэ дахин түрэһэн-дэл адляар өөртэш һануулдаг тиимэ мартагдашагүй үдэрнүүд наһан соо тохёолдодог байха. 1919 оной майн 7 намда тиимэл үдэр байһан юм. Энэ үдэр большевигүүдэй партида намайе абаһан (1918 оной ноябрьһаа һайшаан дагагшадай бүлэгтэ ороһон хүм).

Полкын партийна үүрэй суглаан болохонь гэжэ үглөөгүүр намда дуулгахадаа:

— Үдэшэ шиниии мэдүүлгэ хаража үзэхэбди,—гэбэ.

Тэрэ үдэр олон юумэ бодожо үзэбэб. Намайе аймхай, залхуу гү, али анхарсагүй хүн гэжэ коммунистнууд зэмэлхэгүйл байха. Тиимэ хүниинь бэшэ һэм. Зүгөөр партиин бүрин эрхэтэ гэшүүн болохоор хамаг шэнжэ шанар чамда бии гээшэ гү? Ленинэй билед-тэл адли тиимэ партийна билет абажа ябаха эрхэтэй болохын тула үшөө юу хэхэ ёһотойб?..

Коммунис батальоной комиссар Иван Яковлевич Горбунов суглаан дээрэ түрүүлэгшээр һууба. Тулалдаануудта ами наһаяа гээһэн коммунистнуудай дурасхаалые тон түрүүн хүндэлэн ёһолбобди. Һүүлээрнь дивизиин политотделэй түлөөлэгшэ һаяшаг Москвада партиин VIII съездын болоһон тухай хөөрэжэ үгэбэ.

Горбунов иигэжэ соносхобо:

— Партида абахые гуйһан мэдүүлгэ Чуйков Василий Ивановичһаа оронхой.

Би хоёр гараа доошонь табяад, хүл дээрээ сэхэ зогсобоб.

— Чуйковые коммунист гэжэ тоолодог байгаалди,—гээд һүури дээрэһээ нэгэ хүн дуугарба...

Би баярлаһандаа «һайн даа» гэжэ дуугараад, өөр тухайгаа, үнгэрһэн сагай байдал тухайдаа хөөрэбэб.

— Хэн үгэ хэлэхэ дуратайб?—гэжэ Горбунов асууба.

Хүнүүдэй барандаа шахуу гараа үргэжэ байхыень харахадаа, түрүүшээр этигэбэгүйб.

Намайе партида абаба. Тэрээнһээ хойшо партиин бүхы ажал ябуулгань минии хүсэл зорилго болоһон юм. Удангүй бүхы дивизимнай коммунис дивизи болоо бэлэй.

1919 оной майн 8-да ВЦИК-эй Түрүүлэгшэ Михаил Иванович Калинин 2-дохи армиин командалагша В. И. Шориной нэрэ дээрэ эльгээһэн телеграмма соогоо иигэжэ бэшэһэн байба:

«Харата муухай Колчагай дээрмэшэдһээ Совет Россигаа эрэлхэг зоригтойгоор хамгаалжа ябаһан алдар габьяата 28-дахи дивизидэ хүдэлмэришэн, таряашан, улаан-армеецүүд болон хасаг депутадуудай Центральна Гүйсэдхэхэ Комитедэй үмэнэһөө хүргэгдэһэн үнэн зүрхэнэй амаршалга дамжуулхыетнай таанар нүхэдые гуйнаб. Тулалдаануудай үедэ энэ алдар суута дивизиин баатар габьяа гаргаһан тухайдань хүдэлмэришэн-таряашанай правительствада мэдээсэхэ уялгатайб гэжэ тоолоноб. Манай Социалис Эсэгэ ороной омогорхол болоһшо эдэ баатарнуудта алдар соло!»

Бидэ добтолгодо бэлдэжэ эхилбэди.

Добтолгын эхилхэһээ дүрбэн үдэр урид, майн 20-до, Мамадыш-та Владимир Мартынович Азин ерэбэ. Гурбадахи бригадын штаб соо комбриг Гонихинай хажууда Азинтай танилсабаб. Энэ суута начдив дундуурхан аад, задарюун бэетэй хүн бэлэй...

Намайе хараһаар «ши» гээд хандахадаа:

— Иимэ залуухан аад, полкые командална гүш?—гэжэ асууба.

— Нүхэр Азин, та баһал үбгэрһэн хүн бэшэ байнат, — гэжэ харюудань дуугарбаб.

— Үбгэрөөгүйшье һаа, яһала удаанай хүнби,—гэбэ.

— Яһала ехэ юумэ үзэһэн байгаа ёһотойт даа.

— Коммунист гүш?—гэжэ асууба.

— Тиимэ даа,—гээд омогхоноор харюусабаб.

— Шинии полк хаанаб?

— Городой хойгуур, мүн урдуур оборонодо байна.

— Оборонодо удаан байха һанаатайгша?

— Танай ерэлгэнээр оборонодо байлгамнай дүүрэхэнь аа гү гэжэ һананаб.

Комбриг Гонихин хөөрэлдөөндэ оролсоходоо:

— Нүхэр Азин, энэтнай оборонодо һууһанһаа добтолгодо һураггүй дээрэ ябадаг юм,—гэбэ.

— Энээн тушаа хожом хөөрэлдүүжэбди,—гэхэдэнь, Гонихин шэмээгүй болобо. Тиигээд Азин нам тээшэ хараһан бэеэрээ:

— Хоёр час болоод ерээрэй, дайсанай талые ошожо харахабди,—гэбэ.

Эгсэ хоёр часай үнгэрхэлөөр хазаар морёор бригадын штабта ерэбэб. Үүдэнэйнь хажууда эмээлтэй хоёр морин һойгдонхой байба.

Азин Гонихин хоёр штабһаа гаража ерэбэ. Одоол эндэ начдивые һайса хаража абааб. Хүдэр бэетэй, солбон хүн бэлэй.

Азинай морёо унамсаар городой хойто заха тээшэ оодорголдобобди.

Комдив зүүлжээ, дайсан тээшэ гараараа занган заагаад:

— Өөрынгөө зорилгые юун гэжэ ойлгонобши?—гээд асууба.

— Вятка мүрэниие гаталһан хойноо, тосхонһоо зүүгээрхи үндэрхэнүүдые эзэлхын тула Яковлево тосхон соогуур добтолжо гарахабди,—гэбэб.

— Зорилгоёо зүб ойлгонош. Эдэ үндэрхэнүүдые абахадаа бусад сэрэгүүднай Вяткые гаталха аргатай болоно...

Полкынгоо штабта ерэхэдээ, дивизиин комиссар Григорий Николаевич Пылаевтай золгобоб. Тэрэ ехэл түбшэн даруу, зулгы зохид хүн бэлэй. Полкдомнай шэнэ комиссарые—Павел Иванович Денисовые асарһан байба.

Денисов өөр тухайгаа тобшохоноор хөөрэбэ: Сарапулай саана, Камын зүүн бэедэхи Камбаркын заводой хүдэлмэришэдэй дундаһаа дэбжэһэн, 1918 онһоо партиин гэшүүн.

ВЯТКА ДЭЭГҮҮР ХҮГЖЭМ ЗЭДЭЛБЭ. Граждан дайнай үедэ элдэб маяг хэлбэритэй тэмсэл болоһон гээшэ. Ушар байдалые һайса ухамайлан ойлгоогүй һаа, бута сохигдожо болохош. Мэргэжэл түгэс дарганартай, сэрэгэй эрхим техникэтэй Колчагай сэрэгүүдтэй тэмсэхэдэ хүшэршэг һэн.

Колчагай генералнууд болон офицернууд гол харгынуудые, түмэр замай узелнуудые, захиргаанай шухала центрнүүдые, промышленна городуудые, эдеэ хоолой зүйлөөр элбэг хүдөө районуудые булимтаран абаха, гарһаа алдахагүй гэжэ оролдодог. Тиимэһээ хүсэ ехэтэй частьнуудые, соединенинүүдые байгуулаа һэн. Ехэнхидээ һүүрин тосхонуудай түлөө, харгы замай түлөө, гол мүрэнүүдэй түлөө тэмсэл болодог байгаа. Үргэлжэ фронт гэхэ юумэн үгы һэн. Колчагай сэрэгүүд илалта түйлахабди гэжэ ехээр найдаһан аад, хамаг түсэбынь бурүу һүрөө. Советүүдэй Республикые хамгаалжа байһан сэрэгүүд дүй дүршэлтэй боложо, хамгаалга хэхэһээ гадна, добтолходоошье бэрхэ болоо. Энэ үелэ хүдэлмэришэн, таряашанай дайшалхы холбоо барисаан бэхижээд, ороной бүхы ажалша зоной политическэ мэдэрэл хаа хаанагүй манай түшэг тулгууринь болоо бэлэй.

«Колчагай урдаһаа хамаг шадалаараа эсэргүүсэхэ!» — гэһэн партиин уряа сагаантаниие бута сохихо, Ураалай промышленностиие, Сибиринн үрэжэлтэ һайн газар нютагуудые эзэлэн абаха гэһэн удхатай байгаа.

Өөрынгөө полкые добтолгодо бэлдэхэдээ, тактика тухай һайса бодожо үзөөб. Комиссартаяа хоюулан зүбшэжэ, эрхим һайн сэрэгшэдһээ морито ябаган тагнуулай командануудые байгуулха гэжэ шиидээ һэмди. Морито тагнуулшадта гол анхарал хандуулагдаа. Тэдэниие Филипп Гурьянов толгойлоо һэн.

Нэгэтэ намда Яков Максимович Бердников ерээд, тэрээнтэй хөөрэлдэбэбди. Анхандаа хаанай лейбгвардиин егерь, полкын солдат ябаһан энэ хүн Үбэлэй ордониие добтолходо хабаадалсаһан, Смольный институдай харуулда оло дахин зогсоһон. В. И. Лениниие сахилсаһан байба. Яков Максимович өөрынгөө нүхэр Палатников Ивантай морито тагнуулда ерээ. Мүн Михаил Перевощиков, Андрей Сипайлов, Василий Федотов, Григорий Санников, Федор Родионов, Иван Осипов, Александр Кузнецов гэгшэд баһал бэрхэ хүбүүд бэлэй. Тэдээндэ ехэтэ найдаһандаа алдуу хээгүйб.

1919 оной майн 24-нэй үглөөгүүр эртэ Мамадыш пристаньдэ зэбсэглэмэл хоёр судна хүрэжэ ерэбэ. Баржануудтай пароходуудые хамгаалһан юм. Ябаган сэрэгэй 250-дахи полкын ашаалжа эхилһэнэй һүүлээр манай полкдо баржатай пароход үгтэбэ.

Манай хоёр батальон, оркестр, гурбан дюймэй нэгэ ехэ буу ашаалагдажа, нүгөө эрье тээшэ тамарба. Оркестрнай «Зоригтойгоор, нүхэд, жэгдэ алхалая» гэһэн хүгжэм наадаа. Бултанай зориг бадаранхай. Дайсанай талаһаа шэмээ гаранагүй. Харан гэһээ Бессониха тосхоной эрье тээһээ нэгэ онгосо бидэн тээшэ залуурдажа ябаба. Тэрээн дээрэхи сагаантанай гурбан солдат улаан хюура үргөөд, бидэн тээшэ тамарна. Эрьеһээ зуун метрэй хараанда ябатараа пароход баржа хоёрнай газардашаба. Удаан бодомжолхо заб байхагүй.

— Хэр гүнзэгыб?—гэжэ капитанһаа асуубаб.

— Нэгэ хахад—хоёр аршам.

—«Интернационал» дуулагты! —гэжэ оркестртэ захирбаб.

Уһа руу һурэжэ ороһомни, сээжэдэ хүрэмэ гүнзэгы байба. Минии хажууда байһан хүнүүд баһал уһа руу оробод. Борт дээрэһээ улаанармеецүүдэй олоороо буухада, уһан бусалһандал болобо. Агаарта гимныи аялга зэдэлнэ. Эрье тээшэ хүнүүд һубарилдан тамарна...

Дайсан тулалдаа хэнгүйгөөр Яковлево, Анзирка тосхонуудһаа баруулжаа үндэрхэнүүд тээшэ сухариба. Тиихэдээ дайсанай гол хүсэниинь саагуур гэжэ ойлгогдоо һэн. Манай полкын нэгэдэхи батальон ябуул дундаа Яковлево тосхониие эзэлээд, Анзирка мүрэниие гаталба. Гурбадахи батальомнай Чирши тосхон эзэлээ. Полкын үшөө хоёр батальон уһа гаталжа, гол хүсэнтээ ниилэбэ. Саашадаа добтолхо гэжэ шиидээд, «ура» хашхаралдан, дайсанай окопууд тээшэ гүйлдэбэбди. Колчагайхид үшөө саашаа, «200» гэһэн үндэр тээшэ сухариба. Баруун гар тушаа ябаһан манай батальон Старая Мурзиха тосхонһоо үнгэрөөд, Шэнэ-Мурзихада тулалдаа хэбэ...

Сахюулшантаяа хоюулаа Шэнэ-Мурзихын хойто захада гараһамнай, дайсан һөөргэлэн добтолоо һэн. Манайхиниие хобхо сохихоор дүгташана. «Дайсанай хажуу талаһаань добтолхо!» —гэһэн минии захиралта хүргэхэеэ сахюулшамни коммунис батальондо гүйлгэжэ ошобо. Энээхэн зуура полкымнай гол хүсэн сухарижа эхилбэ. Яаха ёһотой гээшэб?!

Эндэл Суворовой нэгэ жэшээ һананда оробо. Сухарижа ябаһан сэрэгшэдтээ хамтаржа гэдэргээ гүйлдөөшэд дары гэнтэ зогсоод, «урагшаа дабшая» гэжэ хашхаралдан һөөргэдэхэдөө, дайсаниие намнажархиһан юм.

Зээрдэ моритой, арһан хүүртигтэй ябааб. Улаанармеецүүд намайе танихал ёһотой. Таняагүйшье һаань, сагаантанай офицернүүдэй урдаһаа гүйлгэжэ орохоб... Сухарижа ябаһан өөһэдынхинэйнгөө урдаһаа моринойнгоо хамаг шадалаар табилуулбаб. Улаанармеецүүд гүйлдэхэеэ болибо. Тэдэнэйнгээ гүн дундань ороод:

— Минии хойноһоо!—гэжэ захирбаб.

Гэдэргээ хараһамни, манайхин жадануудаа баринхай добтолгодо орожо ябаба. Һомонуудай һииналлаха гээшэнь. Моринойнгоо хүзүүндэ толгойгоо хашаа һаам. улаанармеецүүд намайе айба гэхэл даа.

Сагаантанда хоёр зуугаад метр хүрөөгүйхэн ябатарнай, дайсанай тала хөөрсэгэнэбэ. Тиигэһээр байтар шара погоонтоной нюрганууд харагдажа эхилбэ.

Мүнөө зүүн гар тушаа сухарижа ябаһан сэрэгшэд тээшэ гүйлгэхэ болобоб. Морёо зүүлжэнь годируулан гэһээм, манайхинай хойноһоо сагаантан намнаад, урда гараһан хоёр офицерынь «бэеэ тушаагты» гэжэ хашхаралдажа ябаба.

Улаанармеецүүд намайе хараһаар зогсоо.

Би «ура» хашхараад, урагшаа гүйлгэн гэхэдээ, манайхин сагаантан хоёрой хоорондо орошобоб. Улаанармеецүүд эрьеһэн дары жаданууддаараа добтолжо оробо.

Тиихэдэ оршон тойронхи «200» гэдэг үндэрые дахин абаа бэлэйбди.

...ИБҮҮД—
...ЕРОИДО

...Союзай Герой Жам-...ай нютагтахи Тол-...а һургуулида һонир-...нд бүтээгдэбэ. 7-дохи ...ай һурагшад Ленин-...ан ураашадай зура-...бал Тулаевай томо ...стендынгээ гол тала-...д, хажуугаарнь той-...өөһэдынгөө урлаһан ...н табиба. Үхибүүдэй ... бүтээлнүүдэй дунда ...н булад үзэгүүдээр ...аршалга тухай бэ-...урасхаалта самбар, ...удхаһан алтан табан ...аар дархалһан снай-...ювко илангаяа уран ...ардэнхэй. Тус стенд ...иин 50 жэлэй ойдо ..., пионернүүдэй та-...р нээгдээ.

...энэ һургуулиин Лиза ... нэрэмжэтэ отрядай ... Эсэгэ ороноо хам-...айнда шалгарһан ню-...эрэгшэ В. Д. Ункуев-... Эрхим һурагша ...овиковв нүхэр Ун-...эрэй галстук зүүлгэ-...лимнай хүндэтэ пио-...т гээ.

Б. БИРБАЕВ.

... аймаг.

АГУУЕХЭ ИЛАЛТА ТУХАЙ

КИНО

...Эхэ орондо дайн тухай ... кино буулгагданхай. ...Европые сүлөөлһэн Со-... тухай һайнаар, үргэ-...үүлһан кино үгы гэхэ-... болохогүй.

...үедэ «Мосфильм» кино-...«Сүлөөлэгдэһэн Европо» ...зорилоги буулгагдахаар .... Режиссёрынь—Юрий ...үхэлэ болоһон үнэн хэ-...үдые үнэншэмоор, гүн-...аруулха зорилго автор-... табинхай. Дайнай ...ква, Варшава, Лондон, ...эй лагерь Маутхаузен, ...еляри болон бусад ...ээрэ харагдаха бай-...аав партизануудай тэм-...ые сүлөөлһэн тухай, мүн ... болоһон конференциние ...одоор хаража болоно.

...дотор түүхын ажал ...ай, совет сэрэгэй на-...ай, богонёор хэлэхэдэ, ...гшэдэй образууд эли ...ойн харагдаха. Мүнөө ...ымые буулгаха, бэлдэхэ ...ог дундаа.

...ериһээ бүридэһэн «Кур-...», «Днепр», «Европа-... трилогиин түрүүшын ...да энэ жэлэй сентяб-...ул багаар буулгагдажа ....

...ДЭЭРЭ: «Централь-... штаб» буулгагдана. ...Жуковай рольдо—артист ...Ульянов (баруун гар ...миин генерал Рокоссов-...ольдо—Владлен Давыдов. ...ыхы позициин блиндаж» ...на. Капитан Цветаевай ...артист Николай Олялин ...гар тээнь). Цветаевай ...—артист Сергей Ни-...

ТАСС-ай фото.

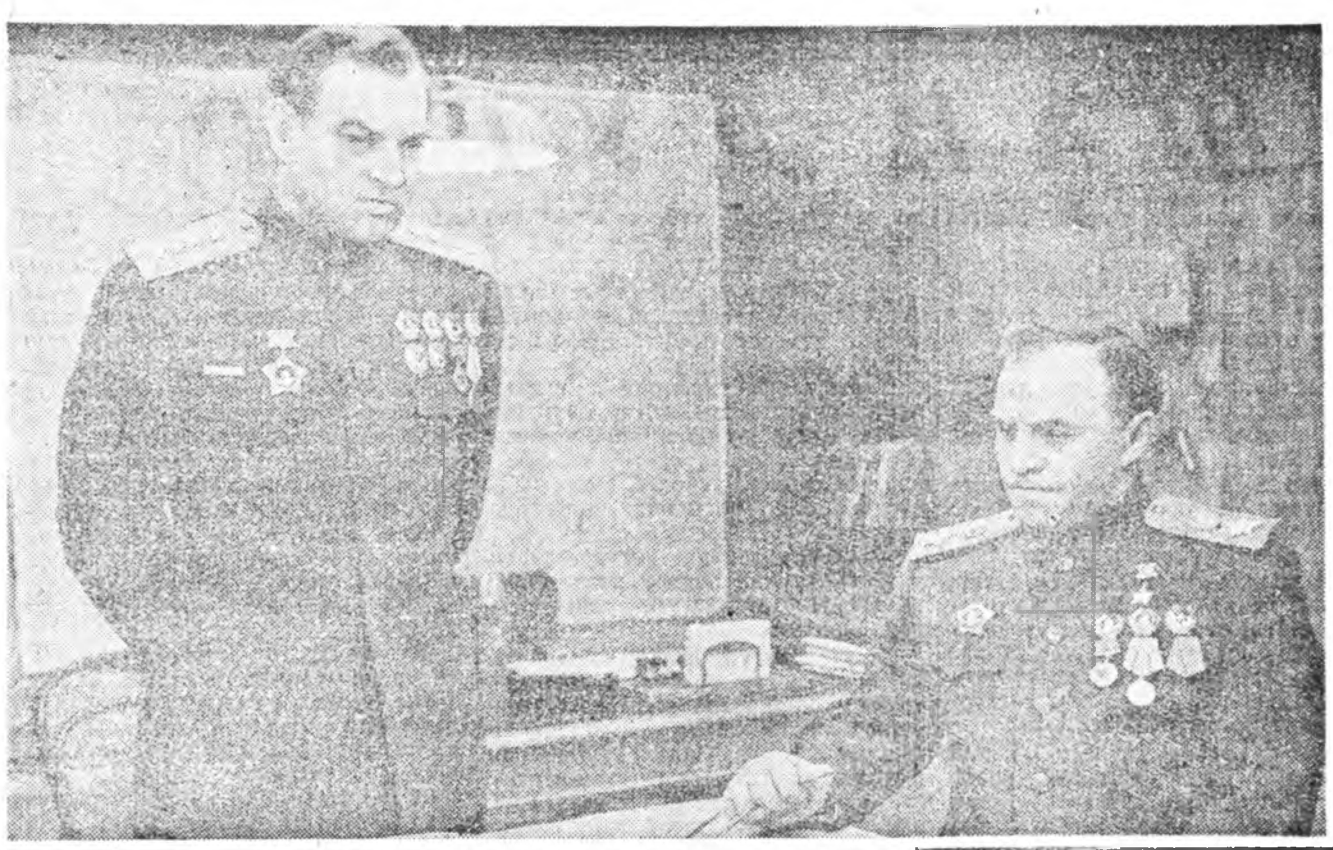

ҮНДЭР ШАГНАЛ

Совет Армиин 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, болгар арадые фашис эзэмдэгшэдһээ сүлөөлэлсэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан Совет ороной сэрэгэй начальнигууд Болгариин Арадай Республикын орденуудаар шагнагдаба. Шагнагдагшадай дунда СССР-эй Оборонын министр, Советскэ Союзай маршалнууд И. И. Якубовский, М. В. Захаров, Советскэ Союзай маршал И. С. Конев, генерал-полковнигууд А. И. Каксов, Л. В. Петрушевский гэгшэд «Болгариин Арадай Республика» гэһэн нэгэдэхи шатын орденуудаар шагнагдаба.

Хоёрдохи шатын орденоор бүлэг генералнууд шагнагдаа.

ТҮРҮҮШЫМНАЙ БААТАР

...ээр аяар 28 жэл үн-...аад үзэхэдэ, үни бо-...ги. тэрэ сагай олон ...агдантаа. Гэбэшье ...һоо хэзээдэшье га-...ьхэл зүрхэндэ хэтэ ...үлэхэ дурасхаалта ...олон ааб даа.

...1940 оной үбэл. Им-...үүдта тухируулһан ...нүүд манай Совет ...аар орохо бэлэдхэл ...шо хэһэн байгаа. ...эй линн» гэдэг ...гүй» бэхижүүлгэ ба-... Тэд тэрэнь Улаан ...этэ сохилтодо тэсээ.

...финнүүдтэй тулалда-... улаан гал соогуур ...айшье эрхим хүбүүд ...араһан байха. Тэдэ-...Зэдын аймагай Тори ...хүбүүн Гармажап Аю-...аев ябалсаа.

...гтэн, үбдэгсоо зу-...Машина техникын ...ахын аргагүй уһа ...одон. Харгы бүхэ-...н тодхоһон дот. Хаа-...таад һууһые мэдэ-... Саһаар хүшэгда-... дошо бүхэн дууһан

...ин командир Гар-...рович тагнуулшаар ... дайсанай хаана ... мэдэхын тула ...уу лини руу эль-...шохо бүхэндоо бү-... олзотой омогтой бусадаг байһан. Хэр үгһаа санаар ябадаг байһаараа хаа хаагуур гүйгоод, тагнуулайнгаа даабари дүүргээд ерэдэг һэн ха. Нэгэтэ ротын командирай даалгабаряар ошожо, дайсадай араар хонон үнжэн ябаад, амгалан бусаба. Саг соогоо ерээгүйн түлөө командиртаа зэмэлүүлээдшье абаа. Тэрэнэй мүр ажаглаһан дайсад гэмшээшье һааб даа.

Үргэн сэлюун сээжэтэй, үндэр сэрбүүн бэетэй, бүхэриг шамбай Гармажабта командовани найдадаг, дайсадай байһан газар тээшэ ходо эльгээдэг байгаа. Гармаев хүсэ ядаха бэшэ, «хэлэ» дамжуулха хүниие бариад лэ асардаг байһан. Гиигэжэ Улаан Армиингаа сэрэгшэдэй илалтые урагшань дабшуулалсаһан алдартай.

Дахилтын тагнуулда гарахадаа, нэгэ дошо дээрэ ябашаба. Араһаа ороһон үүдэтэй дот байшоо. Тэрээн руу хүнүүдэй ороһон мүр. Дотой үүдэ тодоод удаан һууба. Тиигэжэ байтар хоёр хүн гаража ерэлэй. Нэгыень буудажа унагаагаад, нүгөөдыень хороожо амжаагүй, дот руунь алдажархёо. Тиигэбэшье тэндэ дүрбэн дайсаниие үгы хэжэ, добтолго хэхэ үүдэ нээһэн юм.

Сагаан финнүүд пулемёдоор буудаад, Улаан Армиин сэрэгшэдые урагша табибагүй. Тэрэ тулалдаанда манайхид эрхэбэшэ сухариха баатай болобо. Тиихэдэ Гармажап өөһэдынхинэйнгөө далда оротор байһан газартаа ганцааран үлөөд, забда залигүй буудажа, дайсанай дабшалтые һаатуулаа. Фашистнууд уяанһаа табигдаһан нохойдол урагшаа тэгүүлбэ. Гармаевые амидыгаар барижа абаха һанаатай, «бэеэ тушаа» гээд хашхаралдаба. Анханһаа доро зүрхэтэй Гармажап дайсадые дүтэ ерүүлээд, гар пулемёдоороо хиргуулна. Һомонойнгоо барагдаха болоходо гэдэргээ сухарижа, ой руу ороод, нэгэ бага амяа даруулба. Тэрэ үеэр хүнэй ёолохо абяан дуулдаа һэн ха. Ошожо харан гэһээ, взводойнь командир хүндөөр шархатаһан хэбтэбэ. Дайсанай һабарта орохын түйлда байһан командирые аюулһаа абарһан юм. Тэрэниие, нюрган дээрээ хэбтүүлээд, һүниин зоргоор ара тээшээ мүлхибэ. Тиигэһээр ябатараа өөһэдычхид дээрээ орожо ерэлэй.

Г. А. Гармаев сагаан финнүүдтэй тулалдаһан дайнда гайхамшаг габьяа гаргаһанай түлөө СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй 1940 оной апрелиин 11-нэй Указаар Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөөд, Ленинэй орден, «Алтан Одон» медаляар шагнагдаһан байгаа. Гармажап Аюрович буряад арадай дундаһаа эгээн түрүүлжэ баатар солоёо дуудуулаа бэлэй.

Гармажап Аюрович бэрхэ санашан, мэргэн буудагша, эрхим ангуушан, эрэлхэг зоригтой хүн байһаараа тэрэ дайнда шалгарһан юм.

Түрэл нютагаа бусажа ерээд, аймагайнгаа милициин зургаанда хүдэлбэ. Уданшьегүй Эхэ орондомнай немец-фашис булимтарагшадай зэрлиг муухайгаар добтолон ороходо, фронт эльгээхэ гуйлтатайгаар сэрэгэй комиссариадта нэгэнтэ бэшэ мэдүүлгэ бариһан байха.

Гармажап Аюрович 1942 оной үбэл Красноярскдахи хилын сахюулай морин сэрэгэй училищида эльгээгдээд, тэрэниие дүүргэһэнэй һүүлээр Хяагтада, Түнхэндэ, бусад газарнуудта хилын сахюулай алба хэһэн юм. Оронойнгоо баруун хилын сүлөөлэгдэхэдэ, 1944 оной эхеэр ахалагша лейтенант Гармаев тиишэ эльгээгдэһэн байгаа. Тэндэ алба хэжэ байха үедөө Эхэ оронойнгоо үшөө нэгэ шагнал хайрада—Улаан Тугай ордендо хүртэһэн.

Гармажап Гармаев Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүүрэһэнэй һүүлээр, 1945 оной июлиин 16-да наһа бараад, Брест городой хэрэмдэ хүдөөлүүлэгдээ бэлэй.

Буряад арадайнгаа эрэлхэг зоригто хүбүүн, республикынгаа түрүүшын Геройнуудай нэгэн Гармажабай дурасхаалые хэтын хэтэдэ һанажа ябахабди.

Н. ЦЫБЕНОВ.

ТҮРЭЛ ОРОН ДОТОРНАЙ

СУУРГЫН ОРОНДО РЕЗИНЭ

ДОНБАСС. (ТАСС). Бариин хябаг уйрхэйнүүдые үйлэдбэрилэн гаргадаг ехэ цехэй барилга эндэ эхилбэ. Энэнь суранзатай резинэ гаргахада хэрэгтэй болодог. Иимэ нариихан резинэ гэрэй холодильнигай үүдые суургын орондо забһаргүйгөөр, шангаар бэрхээл байдаг. Тус цехэй продукци транспортдашье, промышленностьдашье хаа хаанагүй хэрэглэгдэхэ байха.

Электронно промышленностьдо шухала реактивуудые үйлэдбэрилэн гаргадаг Бүхэсоюзна научно-шэнжэлгын институдай хүдэлмэрилэгшэд иимэ порошок бүйлүүлхэ технологи бии болгоо.

НИИСЛЭЛЭЙ ҮЙЛЭДБЭРИИН ФИЛИАЛНУУД

КАЛУГА. (ТАСС). Москвагай «Красная швея» гэжэ фабрикын Юхнов городтохи филиал эрэмдүүлэй түрүүшын мянган самса оёжо гаргаба. Калужска областиин районуудай түбүүдтэ, посёлогуудта улад зоной хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилэн гаргадаг ниислэлэй зургаан предприятиин филиалнууд нээгдэнхэй.

МЕЛИОРАЦИ—ТҮХЭРЕЭН ЖЭЛ СОО

МОСКВА. (ТАСС). Энэ жэл Эстониин колхоз, совхозууд 45 мянган гектар намаг хатааха түсэбтэй. Иимэ ехэ хүдэлмэри хэхын тула механизаторнууд үбэлэй 30 градус хүйтэндэшье хүдэлмэреэ замхаанагүй.

Чудска нуур шадар, Прибалтика дотороо эгээл ехэ тоотой хатаалгын түхеэрэлгэ барижа байһан Пыльваска районой «Эстсельхозтехника» гэжэ нэгэдэлэй мелиоративна отрядай хүдэлмэри һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Мелиораторнууд электрын галаар, газаар хангагдаһан нүүдэл городогой таатай сэбэр гэрнүүд соо байдаг. Тиигэһэнэй ашаар бүхы техникэ хүсэн бүрин ашаглагдана. Ажалай табан үдэртэй неделидэ оробошье, машинануудынь үдэр бүри ашаглагдана.

ХИЛЫН ГААНАҺАА

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО

Үрэ ехэтэй хэмжээнүүдые абаха шухала

ВАШИНГТОН. (ТАСС). СССР-һээ Вашингтондо байдаг посольстводо эсэргүүгээр хэгдэһэн гэмтэ ябуулгада эндэ тусгаар анхарал хандуулагдаа. Совет посольствын байшан фуу хаягдаһан бомбын тэһэрхэдэ, горитой хохидол тохёолдоо гэжэ сагаан байшан февралиин 21-дэ толилһон мэдүүлгэ соогоо мэдэрээ. Совет посольстводо эсэргүүтээр бодолгүй муухай ябуулгын хэгдэһэн тушаа гэмшэжэ байһанаа президент Джонсон элирхэйлээ гээд мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

«Гүрэнэй департамент энэ гэмтэ муухай ябуулгые эгээн лэ эрид шангаар буруушааха ёһотой» гээд гүрэнэй департаментын түлөөлэгшэ пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ. Посольствын аюулгүй байдал хангаха, һаадгүйгөөр хүдэлмэрилхэ эрхэ байдал бии болгохо үрэ ехэтэй хэмжээнүүдые абаха шухала байһанда совет посольство хэдэн үдэрэй урда тээ анхарал хандуулһан байгаа гээд тэрэ мэдэрээ.

Гэбэшье американ засагаархид зохихо хэмжээ абаагүй. Тэрээнһээ уламжалан иимэ муухай гэмтэ ябуулга хэхэ аргатай болоһон байна. Бомбын тэһэрэлгэ ехэ хүсэтэй айжа, байшангай нэгэ талын хана һандаргагдаа, посольствын, мүн посольстводо дүтэ шадарай байшангуудай сонхын шэлнүүд тэһэ һүрөө.

Эдэ ушарнууд юун тухай гэршэлжэ үгэнэб гэхэдэ, СССР-эй дипломатическа түлөөлэгшын зургаанай ойроо хүртэшэгүй ба аюулгүй байдалые хангаха талаар американ засагаархид юрынгоошье уялгануудые дүүргэнэгүй. СССР-һээ США-да байдаг посольствын, тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй аюулгүй байдал хангаха талаар американ правительство үрэ ехэтэй хэмжээнүүдые түргэноор абаха ёһотой гээд совет буруушаалгын ното соо хэлэгдэнэ.

Революциие үнэн сэхээр хамгаалагша

БУЭНОС-АЙРЕС. (ТАСС). «Совет гүрэнэй түрүүшын, бэрхэтэй жэлнүүдтэ байгуулагдажа хүмүүжүүлэгдэһэн Совет Арми дотоодынгоо дайсадые диилэхэһээ гадна, залуу республикын газар руу добтолон ороһон хариин бүхы арминуудые диилэжэ шадаа». Энээн тухай СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан, Аргентинын «Пропоситос» гэжэ недели бүриин хэблэлдэ толилогдоһон статья соо хэлэгдэнэ.

Үнгэрһэн 50 жэлэй турша соо Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ябажа гараһан алдарта дайшалхы зам тухай уншагшадтаа хөөрэжэ үгэхэдөө, Совет Арми социалис революциие үнэн сэхээр хамгаалагшань хоёдоо байһан юм гээд газетэ онсолон тэмдэглэнэ. Дэлхэйн хоёрдохи дайнай үедэ фашис Германиие Совет Армиин илаһан ушар энээнэй эгээн лэ эли тодо жэшээ боложо үгэнэ гээд «Пропоситос» заана. Гитлеровскэ сэрэгүүдые һамна зала сохилго Совет Армиин элитэ ехэ габьяа болоно гээд газетэ нэрлэһэн байна.

Урда Вьетнамдахи дайн байлдаан

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Урда Вьетнамай Арадай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй частьнууд Сайгон шадарай районуудта добтолжо, американ интервентнүүдэй, тэрэнэй союзнигуудай сэрэгүүдтэй үсэд шанга байлдаануудые хэнэ. Сүлөөрэлгын хүсэнүүдэй отрядуудай городто сүмэрэн оролгые зэйсуулха һэдэлгэ хэхэдээ. американ командовани Сайгон шадар армиин томо частьнуудые олоор суглуулаа. Урда Вьетнамай ниислэлдэ бомбо, ракетэ болон ехэ буугай һомонуудай тэһэрхэнь дуулдана. Городтохи оршон байдал шахардуу шанга зангаараа гээд американ информационно агентствануул мэдээсэнэ.

США-гай агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй Таншоннядтахи томо бааза февралиин 21-дэ ракетэнүүдээр дахяад буудагдаа.

Урда Вьетнамай хойто таладань, Гуэ городто, мүн тэрэнэй дүтэ шадарай нютагуудта шанга байлдаанууд боложол байһаар. Гуэ городһоо баруулжаа 5 километртэ байһан һүүрин газарые эзэлхэ һэдэлгэ хэһэн американ десантнигууд-парашютистнуудэй ябуулгые сүлөөрэлгын хүсэнүүдэй отрядууд хэдэн үдэрэй турша соо һаатуулжал байһаар. Гуэ городой хэрэмые хамгаалжа байгшадые хангаха хэрэгтэ энэ һүүрин газар үгаа шухала удха шанартай юм.

Патриодууд американ парашютистнуудэй бүхы добтолгонуудые сухарюулан сохёод, хэрэм шадарай газарнуудые урда мэтэ эзэлжэ байһаар.

М. Горькиин түрэһөөр 100 жэлэй ойдо бэлэдхэнэ

ДЕЛИ. ((ТАСС). «Горькиин социалис реализм тухай би мэдэжэ абаһан байгааб. Тэрэ агууехэ литератор байгаа, мүнөөшье байһаар» гээд культурна холбоо барисаа хүгжөөхэ энэдхэг-совет бүлгэмэй национальна советэй гэшүүн, уран зохёолшо Шивдан Сингх Чаухан ТАСС-ай корреспондентдэ мэдүүлээ. «Артомоновтоной хэрэг» гэжэ А. М. Горькиин бэшэһэн номые оршуулһанайнгаа түлөө Ш. С. Чаухан 1958 ондо Индиин правительствын тусхай шанда хүртэһэн юм.

Мүнөө үедэ Шивдан Сингх Чаухан А. М. Горькиин творческо зам тухай тусхай статья бэлдэжэ, мүн Максим Горькиин зохёолнуудые, Индиин литературада тэрэнэй үзүүлһэн нүлөөе шэнжэлһэн ном бэшэжэ байнхай.

Ородой агууехэ пролетарска уран зохёолшын түрэһөөр 100 жэлэй ойн һайндэрлэлгэдэ культурна холбоо хүгжөөхэ талаар энэдхэг-совет бүлгэм мүнөө бүхы орон дотороо бэлэдхэл хэжэ байна. Энэ ойтой дашарамдуулагдажа, А. М. Горькиин шэлэмэл зохёолнуудай тусхай том Индиин найман хэлэн дээрэ хэблэгдэхэ, тусхай марка гаргагдаха.

УЯН ГАРАЙ УРАН БҮТЭЭЛ

Монреаль. «ЭКСПО-67»...

Канадада болоһон энэ уласхоорондын выставкэдэ ерэһэн харин гүрэнэй түлөөлэгшэд Советскэ Союзай павильондо орохоод. СССР-эй бага арадуудай соёл гэгээрэлэй, уран бүтээлэй ба уран һайханай хүгжэлтын асари ехэ алхамуудаар ехэтэ һонирхолог байгаа. Тэндэ табигдаһан «Байгал» журналай гэлжээтэ дэбтэрые уран гоёор шэмэглэһэн буряад зурагшан, тэрээхэн

С. ЦЫРХЕЕВ.

мүнгэн хутага бүтээгшэ буряад дархан аяар холын Сибирьтэ ажаһуудаг юм гэжэ тэдэ мэдэхэдээ бүришье гайхаһан гэдэг.

Теэд манай гүрэндэ Октябриин революциин илаагүй һаа, олон түмэн хурса нюдэ баясуулһан тэрэ мүнгэн хутага дархалагша элдиин Агын залуу дархан Доржо-Нима Нимаев баянай баалаг гү, али ноёной богоол болоод ябахадаа гайхалгүй һэн бэзэ.

Доржо-Нимын нагаса аба Шойбооной Намсарай гэгшэ эгээл тиимэ хуби заяанда дайрагдаһан юм гэжэ мүнөө Агын округой Могойтын аймагай Сагаан-Шулуута нютагаархин хөөрэлдэдэг.

Сагаан-Шулуутаһаа һайн мориндо мордоо һаа, аргатай сайн хүрэжэ үдеэгүй байхада Сүүгэлэй дасан дээрэ буужа болохо. Тэндэхи ламанар дасангаа барюулхадаа, тэрэ Шойбооной Намсарай гээшые дуудаһан, энэ хүнөөр дархашуулаа ударидуулһан, дасангайнгаа чертеж, түсэб, бүхы дүрсыень, гадар, доторойнь гоёолтые хүүлэһэн юм ха. Шойбооной Намсарай тэрэ үеынхеэр болоходо, бэлигтэй архитектор хүн байгаал даа. Тэрэнэй зурагаар һүмын доторой угалзануудые газар бүри бүтээдэг байгаа бшуу. Тэдэнээ суглуулжа хабсаргахадань, үһанай урдаха забһаргүйгөөр хоноогдодог һэн. Энэ хоноолтонууд мүнөөшье хүн зониие, эрдэмтэдые гайхуулһаар. Тиихэдэ шэрдэһэн шэрэнүүд хоторооогүй, тэрэ үеын зурагууд үнөөхи зандаа гэхээр. Тэрэ бэлигтэ дарханай зээ хүбүүн Доржо-Нимын урлахы, дархалхы бэлиг бүри багадань элирһэн, үшөө үхибүүн ябахадаа талхижа бүтээһэн мүнгэн тобшо, хурабша болоод, элдэб бэһэлиг, зүүдхэлнүүдынь уран гоёороо нютаг зонойнь дура буляаһан, эдэ бүгэдэ хэрэгсэл бэлигтэй хүнэй гараар бүтээгдэһэн гэжэ хэлсүүлһэн байха.

Мүнөө Доржо-Нима 39 наһатай, үргэн уужам Буряад нютаймнай мүнгэшэ, алташа дархашуулай залуу үетэнэй түлөөлэгшэ мүн болоно. Сагаан-Шулуута нютагтаа, түрэл «Дружба» колхоздоо хорёод жэлдэ түмэршэ дарханаар ажаллаба. һүүлэй үедэ тэрэ мүнгэ, алтанайнгаа дарханда ехэнхи сагаа зорюулдаг болонхой. Юундэб гэхэдэ, гансал Ага талын нютаг бүхэнһөө бэшэ, харин Буряадаймнай республикын хизаар бүриһөө тэрээндэ захил ошоно, элдэб үнэтэ бэлэгүүдые хүндэтэ айлшадтаа барихa гэжэ дархалуулна бшуу.

Доржо-Нима Нимаевай бүтээлнүүдээр үнгэрэгшэ зун Шэтын арадай зохёолой байшангай хүдэлмэрилэгшэд ехэтэ һонирхоод, тэрээндэ мүнгэн хутага дархалхыень захиба ха. «Арбаад хоногой наана бүтээбэлтнай Москва эльгээхэбди»,—гэжэ тэдэнэр мэдүүлһэн байгаа. Доржо-Нима табхэр зургаан үдэрэй турша эбэр мүнгэн хуйтай, ялагар эшэтэй, мүнгэн бүреэбшэ дээгүүрээ алтаар угалзатуулжа «СССР. 50 жэл» гэһэн бэшэгтэй, шүрэ монсогтой, үлхөө мүнгэн үлгүүртэй аржагар һайхан буряад хутага дархалжа эльгээһэн байгаа.

Монреальда болохо уласхоорондын «ЭКСПО-67» гэһэн выставкын СССР-эй павильондо табигдаха экспонатуудые шэлэн абаха Бүхэсоюзна комисси аяар холын Байгалай үмэнэһөө эльгээгдэһэн буряад хүбүүнэй мүнгэн хутагые нэгэн дугаар шэлэн абаа. Иигэжэ Доржо-Нима Нимаевай уран бүтээл бүхы дэлхэйн эһатан бүхэнэй нюдэнэй шэмэг болоһон түүхэтэй.

Доржо-Нима Нимаевай нэрэ манай Буряадайшье республикада алдаршажа байнхай. Тэрэнэй бүтээһэн буряад арадай эхэнэрэй зүүдхэл болоод, мүнгэн хутага, гааһан гэхэ мэтэ гарай бэлэгүүдэй элдэб зүйлнүүдые Буряадай уран зураашадай холбооной дэргэдэхи уран һайханай совет үндэрөөр сэгнэжэ, залуу дарханда энэ хэрэгээ бүри эршэмтэй үргэлжэлүүлхыень захяа.

Доржо-Нима Нимаевта эли бэлигтэй уран дархашуул тиимэшье олон бэшэл даа. Тиимэһээ үргэн уужам Буряад оронгомнай ниимэ залуу бүтээлшэдэй олоноржо байһан һайшаалтай.

Д. ЭРДЫНЕЕВ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Д.-Н. Нимаев «Буряад үнэн» газетын редакцида. 2. Тэрэнэй бүтээлнүүдэй зарим тэдынь харуулагдана.

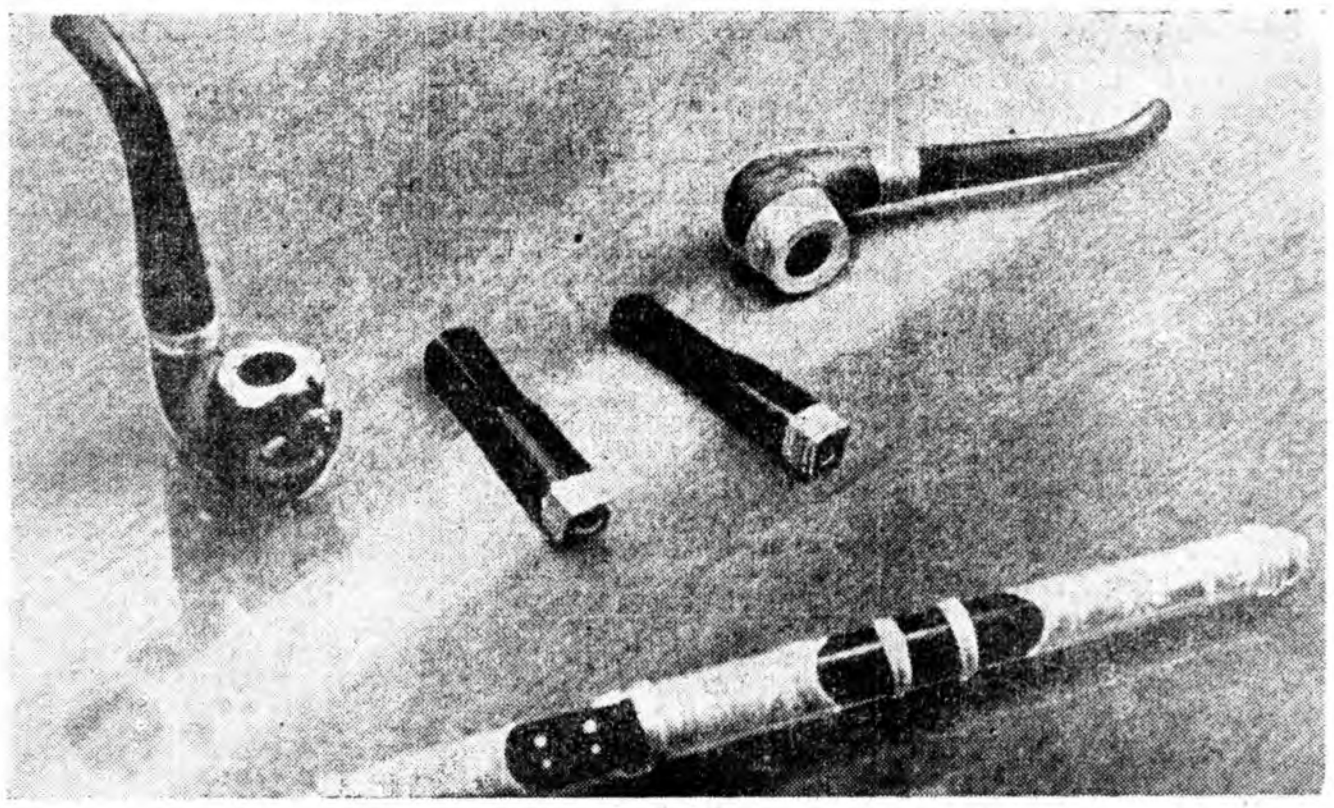

АРАДАЙ ДУУНУУД

ЛЕНИН

Энэ дэлхэй гэрэлтүүлһэн
Энхэ ехэ наран лэ.
Эблүүлжэ зоноо сүлөөлһэн
Эрдэмтэ багша Ленин лэ!
Алтан дэлхэй гэрэлтүүлһэн
Агуу ехэ наран лэ.
Арадхан зоноо сүлөөлһэн
Ашата багша Ленин лэ!

ТЕРЕШКОВА

Лажам совет дайдамнай
Ажалай дууһаа дорьбоотой.
Аали хүхюун Валимнай
Космонавт болоод дорьбоотой.
Ара ехэ Замбуулимнай
Ракетын абяанһаа дорьбоотой.
Арадай басаган
Валимнай
«Ардагаа» унаад
дорьбоотой.

Д. ОЧИРОВ

БАДАГУУД

Ажаһуухал дуратайб, дуратайб,
Бүхы бэеэрээ, бултан
сэдьхэлээрээ,
Ами наһаараа, элшэ зоригоороо.
Амидыл байха хүсэлэнтэйб,
хүсэлэнтэйб.

* * *

Холыел хараад, юундэл гуниглаа
хүмши,
Холшорхон нүхэршни холодон
ошоо гү?
Ойрыел орхёод, юундэ
ниидээбши
һаналаараа,
Ойнһоошни холо гү, оршолонто
одон асуунам?

* * *

Һайханаар толороо һарам
тэнгэридэ,
Һаршаганаа хуурай набшаһан
һэбшээндэ.
Ялараал шүүдэр ногооной
һалаада,
Жаргаал мүшэд замбуулинай
гүнзэгыдэ.

Баргажан.

Будамшуугай почтоһоо

Намайе үдэр бүри хэдэн арбаад бэшэгүүдые абажа байдаг гэжэ мэдэхэ ёһотой байхат. Элдэбын лэ бэшэгүүд ерэдэг даа.

Намда һаяхан иимэ нэгэ бэшэг ерээ. Энээниие Та олон нүхэдэйнгөө һонорто табихамни. Уншаад байхадаа сэгнэлтэ үгэнэ бэзэт.

«Хүндэтэ Будамшуу! Ямар жэгтэй муухай хүнүүд ябадаг юм гээшэб! Хүниие доромжолходоо, гомодхооходоо эмидшье гэдэггүй заримашуул үшөө ниитын газарта ажалладаг байнабшэбы. Һаяхан би ЛВРЗ-гэй бэаниин соо хүдэлдэг парикмахерскада үһэеэ заһуулхаяа оробоб. Нэгэ шилээд хүдэр, томо гэгшын парикмахер эхэнэрэй урда ошожо һуухадамни «ямараар заһахабибди?» — гэжэ асууба. «Ямараар заһагдаһан байнаб, тиимээр заһыт»,—гэжэ харюусабаб. «Харыт, баһа нэгэ мэхэшэн... Ямар мэхэтэй болошоо гээшэб эдэ эрэшүүл»,—гэбэ. Миниишье үһэ эрзышэбэ. Би тэдэнэй хэлэгшэ эдэ муу муухай юумэнүүд тухай ухаан бодолдоо хүн болоһоор оруулаагүй байгаалби. «Ямараар заһахабибди?» — гээд тэрэ эхэнэр дахин асууба. «Дээрэһээнь абангүй, дороһоонь нэгэ бага богони, болгыт даа»,—гэбэб. «Һэ, дуулана гүт?.. Прическынгоо нэрэ хэлэгты гэнэлби!»—гэжэ гангарба. «Ямар нэрэ? Би мэдэхэгүйлби»,—гэбэб. «Польско, залуушуулай полько, бокс, полубокс... Алиниинь бэ?». «Теэд аляагаарнь заһахадаа дээрэһээнь абангүй, дороһоонь нэгэ бага богони болгодогбта?»—гэжэ асуубаб. Би нээрээшье эдэ бүгэдыень мэдэхэгүй байгааб. Манай хүдөөдэ парикмахерска үгы һэмнай. «Та мэдэжэ байгаад, бага мүнгэ түлэхэ гээд лэ иигэжэ мэхээ хүдэлгэнэт. Үһытнай дээрэһээнь абангүй дороһоонь богонишог болгоод орхиходоо 10-аад лэ мүнгэ абаха болонолди. Тиимэ прическо үгы ха юм. Харин полькоор заһаа һаа, 28 мүнгэ абахаб. Теэд полькоор заһахам гү?—гэбэ. «Заһагты»,—гэжэл хэлэхэһээ ондоо юумэн намда үлэбэгүй. Үшөө гаралган дээрэмни: «Мэхэлхэ гээд ядаба гү даа? Эшэхээ болёол эдэ хүнүүд, тэрэл архидаа нэмэрлүүлхэ гээд лэ иигэжэ бэеэ доромжолнобшэбы даа!»—гэһэн үгэнүүд дуулдаа һэн.

Будамшуу, Та юун гэжэ һананат? Би өөрыгөө доромжолоо бэшэ, харин тэрэ парикмахер эхэнэр намайе доромжолоо бэшэ гү? Юундэб гэхэдэ, тэрэ тархинимни хараад, энэ тархидатнай тиимэ прическо таараха, тэрээгээр үһытнай заһая гэжэ ойлгуулжа үгэхэ байгаал...»

Үшөө нэгэ бэшэг.

«Хүндэтэ Будамшуу!

Улаан-Үдэ хотодо магтаалгай, шууяатай нэгдэгшэ «Минутка» гэжэ нэрэтэй сайлалгын столоводо Ташье ороһон байхат. Үсэгэлдэр би үдынгөө эдеэндэ гарахадаа тэндэ ошоо хүм. Эдихэ юумэеэ захижархёод, гараа угааха һанаатай ошоходом хүйтэн уһанһаа ондоо юушье байбагүй. Гараашье аршаха юумэн үгы. Юу хэлэхэб, эдеэгээ (эндэ ганса бууза байдаг) орхихо аргагүй хадаал буузаяа муухай гараараа бариад лэ үмхэһэн байнаб. Хүн эдеэлхэдээ сэдьхэлээ ханадаг гээшэ ааб даа. Харин ойгоо гутажа, урмаа хухарһандаа сухалдаад, «Минуткын» нэгэ тогоошониие ерүүлжэ: «Энэ буузатнай мылын амтатайл!»—гэжэ хэлэбэб. «Юун гэнэ гээшэбта? Манай столоводо һая наашашье мылэ харагдаагүй юумэл!» гэжэ ухаа алдаба. Тэрэ тогоошон эхэнэр «Минуткынгаа» ариг сэбэрэй талаар ямар байдалтай байдагыень сэхэ руунь буудаба гэжэ ойлгооб.

Эгээл мүнөө үедэ бидэ совет хүнүүд иигэжэ һалан эхэнэрнүүдтэ даралуулха ёһотой зон гээшэ гүбди? Будамшуу, Та энэ «Минутка» тухай нэгэ һайн «Будамшуу» бэшыт!

Иимэшүү бэшэгүүдые би үдэр бүри абажа байдагби. Тэдээн дотор дурсагдаһан дутуу дундануудые тоолохо болоо һаа тархиин үһэнһөө олон болохоор шэнги. Би Та олон уншагшадта эдэ бэшэгүүдые толилходоо иигэжэ хүн зочой сэдьхэл гутаадаг, урма хухалдаг хүнүүдэй ойгуур абяагүй бү гарагты, намда бэшэхынгээ хажуугаар өөһэдөө тэдэниие тэрэ доронь шүүмжэлэгты, ойлгохогүй мүнсануудтань ойлгуулжа үгэгты гэжэ уряалха байнаб. Тэдэнтэй олоороо тэмсэхэ хэрэгтэй.

ХООЛЛОХО, ҮҺЭЕЭ ЗАҺУУЛХА ГЭХЭДЭ...

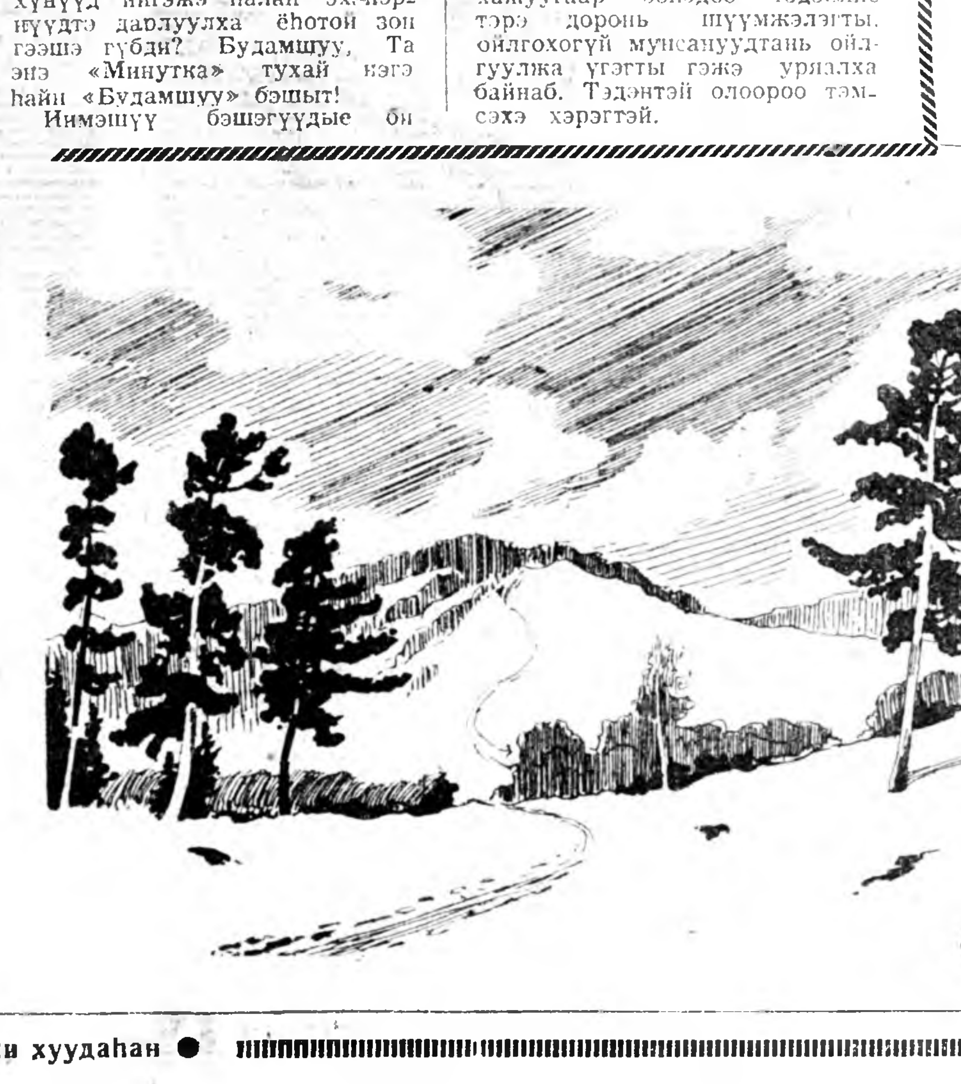

Аялга

ДУУШАН ДУГАР

Декабрь һарын нэгэ сэлмэг дулаан үдэшэ Ленинград хотын Театральна талмай дээрэ зогсодог автобус, трамвай, троллейбусүүдһээ хүн зон бүлэг бүлэгөөрөө буугаад лэ, гүрэн доторoо алдаршаһан Н. А. Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ Ленинэй орденто консерватори тээшэ яаралтайгаар субанад. Консерваторииин байшанда ороходомнай, уужам гоё фойе, коридор, хубсаһа тайладаг газарташье—хаа хаанагүй хүн зон дүүрэн исалжа байба. Энэ үдэшэ зон яатараа иимэ олоороо суглараба гээшэб? Юун болохонь ааб? Урдань эндэ ехэнхидээ студентнэр лэ ерэдэг хамнай?

Гэнтэ хонхо жэнгиржэ, хүн зон зал руу аалиханаар һубарилдан орожо, удангүй бүхы һууринууд эзэлэгдэнэ. Ушарынь гэхэдэ, эндэмнай Совет гүрэнэй 50 жэлэй ойдо зорюулжа России Федерациин найман ехэ консерваторинуудай фестиваль үнгэргэгдэжэ байһан үе һэм шуу. Энэ фестивальда Н. А. Римский-Корсаковой нэрэмжэтэ Ленинградска, М. И. Глинкын нэрэмжэтэ Новосибирскэ болон Горьковско, М. П. Мусоргскиин нэрэмжэтэ Уральска гүрэнэй, Казаньска консерваторинууд, Гнесиныхэй нэрэмжэтэ гүрэнэй хүгжэмэй-педагогическа институт, Алас-Дурныи искусствын багшанарай институт гэхэ мэтэ оюун бэлигтэнэй дээдэ һургуулинууд хабаадалсажа байгаа.

Аалиханаар люстрэнүүд унтаржа, фестивалиин жюриин 27 гэшүүн—орон дотор мэдээжэ профессорнууд хоёрдохи дабхарай балкон дээгүүр һууряа эзэлэнхэй. Энэ фестивальда хабаадалсахаяа ерэһэн хүбүүд, басагад хадаа энэзшһээ урда консерваторинуудтаа аргагүй шанга шалгалта-мүрысөөндэ онсо шалгарһан дуушад, хүгжэмшэд, композиторнууд болоно. Эдэнэрнай мүнөө революциин үлгы—Ленинград хотодо хонхо хоолойгоо, баян бэлигээ үзэлсэхэ, туршалсахаяа сугларaa ха юм.

Программын ёһоор энэ үдэшэ Ураалай консеваторииинхид өөһэдынгөө эрхим бэлигые харуулха гээ юм байна. Энэ зал соо сугларһан олон зоной дунда Ленинградай дээдэ һургуулинуудта һурадаг эрбаад гаран буряад студентнэршье һууна.

— Дугарнай ямараар дуулахань гээшэб? Юундэ эгээл һүүлдэ дуулаха гээ юм?—гэжэ хэниинышьеб һанаагаа зобонгёор шэбэнэнэ.

— Һайн дууладаг хүниинеш программын эсэстэ зорюута табидаг юм.

— Эдэ олон бэлигтэйшүүлэй дунда шалгарха гээшэмнай хатуухан лэ хэрэг байха даа!..

Концерт үргэлжэлһөөр лэ байна. Эрхим хонгёо хоолойтой хүбүүд, басагад абьяастай шангаар, ирагуу һайханаар дуугаа зэдэлүүлжэ, баяр баясхаланда—альга ташалганда хүргөөд лэ һэлгэлдэжэл байна. Харин Дугарайнгаа дуулаха ээлжээнэй дүтэлхэ бүри бүлэг буряад студентнэр һэнаа сэдьхэлээ улам хүдэлгэн, тэсэжэ ядан хүлеэжэ байба.

— Ураалай консерваториин профессор З. В. Щелоховагай классай 4-дэхи курсын студент Дугар Дашиев суута поэт Сергей Есениные үгэнүүд дээрэ композитор Свиридовэй зохёоһон дүрбэн бүлэг дуунуудые дуулахань,— гэжэ концертые хүтэлбэрилэгшэ соносхобо.

Хүдэр сэхэ бэетэй, сэбэр сарюун шарайтай буряад хүбүүн ендээ дээрэ гараба. Дууниие зэдэлшэбэ даа. Тиин дуулагшын болон шагнагшадай хоорондо аргагүй нарин нангин, хүндэ харагдадагтүй утаһан татагдажа, зал соо һуугааша эды олон зон амилхаяашье айлаһан шэнги аниргүй болошонхой, залуу дуушанай уянга һайхан хоолойе уяран шагнажа байгаа.

Дуун дүүрэжэ, зал соо абьяастай шанга альга ташалган нээршэбэ. Альга ташалганай удаан намдахагүйдэ манай хүбүүн буряад арадайнгаа заншалаар гурба дахин гаража доро дохёод, дурбэдэхеэ гарахал баатай болобо...

Сэхыень хэлэхэдэ, эндэ мүнөө сугларaaд байһан хүнүүдэй альга ташуулха, сэдьхэл зүрхыень хүдэлгэхэ гээшэмнай тиимэшье амархан хэрэг бэшэл байгаа юм. Саяан уулын, Байгал далайн саагуур орон нютагтай, тоогоороо үсөөхэн буряад арад зоной дундаһаа ургажа ябаа хүбүүнэй дуулахые гоёшооһон эдэ хэдэн зуугаад хүнүүд бэлиг ехэтэ дуушадай уян нугалбарита хоолойе, нарин оньһо мэргэжэлые зүбөөр ойлгожо сэгнэдэг, искусствын зон һууна ха юм. Концертын дүүрэхэдэ ехэ жюриин гэшүүд Дугарай гарые барин амаршалжа, түгэсхэлэй концертдэ нэгэн дуугаар оруулагдаһан тухайнь мэдүүлээ һэн.

Тиигэжэ фестивалиин үдэшэнүүдтэ шалгарһан залуу бэлигтэн Ленинградай филармониин ехэ зал соо дахин дуу хүгжэмөө зэдэлүүлээ. Эндэшье Дугарнай онсо шалгаржа, олоной һайшаал магтаалда хүртөө.

— Ленинградта үнгэргэгдэһэн хүгжэм дуунай һорёон хэзээдэшье намда мартагдахагүй,—гэжэ Дугар хөөрэнэ.

Тиигэншьегүй яахаб! Уран бэлигые гүнзэгыгөөр ойлгон сэгнэдэг уладай һайшаалда хүртэхэ гээшэ хүшэрхэн лэ дабаа гаталһантай сасуулмаар даа. Залуу дуушан түрүүшын дабаануудые сусаралтагүй дабажа эхилһэн туладаа саашадаашье амжалтатай һайн ябаха бэзэ гэжэ найдагдана. Энээнэйл тулада анханай бэеэ зэһэжэ холын замда, үндэр шадабариин орьёл оодэ зорёо ха юм.

Дугар Дашиев түрэл Дээдэ-Торейнгоо эхин. Бургалтай болон Алцагай 8 жэлэй һургуулинуудта һуража байхаһаа уран һайханай бүлгэмдэ хабаадалсажа, буряад арадай уянгата дуунуудые уран гоёор дууладаг, «дууша хүбүүн» гэжэ нэрлүүлдэг болоһон. Дунда һургуули дүүргээд байхадаа Зэдын аймагай хүдөөгэй залуушуулай уран бэлиг харалгада шалгарһанайнгаа һүүлээр Улаан-Үдэ ерэжэ, филармониин хоорой дуушан болоо бэлэй. Тиин «Трактор агтын аялга», «Ара Торн», «Гургалдай», «Хүршымнай басаган» гэхэ мэтэ олон дуунуудые ирагуу һайханаар дууладагыень олохон газар нютагуудта шагнажа һайхашааһан байха даа. Һаял филармонидо абтаад баахадань, 1959 ондо Москвада болоһон Буряадай литература, искусствын 2-дохи декадада хабаадалсаха зол тудаа һэн. Удаань Ураалай консерваторидо ороод байтараа сэрэгэй албанда абтажа, сэрэгэй ансамблиин солист болоһон байгаа...

Мүнөө Дугар һуралсалаа амжалтатай үргэлжэлүүлжэ байна. Энээнэйнгээ хажуугаар залуу дуушанай ендэр дээрээшье амжалта туйлажа ябаһыень тэмдэглэхээр. Илангаяа үнгэрһэн жэл Дугарай творческо замда онсо ехэ удха шанартай байгаа. 1968 оной һаял гараад байхада Дугар намда иигэжэ хэлээ һэн: «1967 он намда наһан соо мартагдашагүй баяр жаргал асараа. Иимэ һайхан жэлтэй хахасаха ехэл дурагүй байбаб».

Нээрээшье 1967 ондо Дугарай амжалтын жэл болоол даа. Үнгэрһэн май һарада түрэл оронойнгоо ниислэл Москва хото ошожо, залуу дуушадай бүхэсоюзна харалгада хабаадалсахадаа, Ехэ театрай дирижер, СССР-эй арадай артист Адиесей Ахиллесович Димитриади гэгшын хүтэлбэрилдэг олондо мэдээжэ симфоническа хүгжэм доро анха дуулаа. Тэрэнэй ура[н] хүсэтэ хоолойень үндэрөөр сэгнэжэ, ту[...] цертдэ дахин дуул[...] юм. Энээниень—О[...] диин магтаал юрөө[...] культурын министрэ[...] грамотада хүртэһэ[...] жэ үгэнэ.

Олон зоной зүрх[...] дэлгэмэ ямар дуунууд[...] ланаб? Түрэл буряа[...] гол дуунуудые дуу[...] тэрэ Бетховеной, Новиковой, Власова[й] нуудые бэрхэ бэлиг[...] ладаг болонхой.

Дуунай зам ута, [...] ниидэдэг. Үнгэрһэн [...] һарада Дугар Монго[...] ошожо, монгол-совет [...] 2-дохи фестивальда [...] ород, монгол, буряа[д] нуудаа дуулаа һэн. Октябриин 50 жэлэй[...] тэ нютагайхидайнга[а] Свердловскһоо Ула[...] жэ, дуунайнгаа дээ[...]

Иигээд лэ буряад[...] нангин гуламтые са[...] да шэнэ дуушан то[...] лэхээр болобо. Ш[...] шэнэ олон гээ һааш[...] хэгүйл хаб. Юуб [...] ябаа залуу дуушан [...] һайхан аялга дууга[аа] зоноо баясуулха ба[...] тай.

С. БУ[...]

Ленинградай гүр[...] хүгжэм болон кино[...] да[...]

АНГУУШАНИИЕ „УНАҺАН" ГҮРӨӨҺЭН

Үнэн болоһон ушар

Могдой үбгэжөөл үглөөгүүр эртэлжэ бодоод, хуушан бирдаанхаяа нюргандаа үргэлжэ агнуурида гараба. Ангуушанай хэдэн дабаа дабатар, хэдэн шугы гаталтар үглөөнэй наран тэнгэриин хаяагаар доршоо мухарижа эхилбэ. Бүхэли үдэртөө хоёр хүлэйнгөө шархиртар зайһан ангуушан ан гүрөөһэнэй харагдахагүйдэ урмаа хухаранхай отогоо бусажа ябаба. Тэрэ ойн талмайда гараад ябатараа, һая бултайһан ногоо шэмхэлжэ байһан гуран һогоон хоёрые харахадаа, баярлахын ехээр баярлажа, гурыень хараадаа абаад, буугайнгаа шабха даражархиба.

Ангуушан буудуулһан гүрөөһэнэйнгөө хажууда ошожо, нюргандаа үргэлөөд, гэр тээшээ аалихан гэшхэлээ бэлэй. Уданшьегүй Могдой үбгэжөөл эсэжэ, олзоёо газарта хаяжа, түгсүүл дээрэ һуугаад, тамхяа нособо. Хубсаһаяа харахадань тэрэнь гүрөөһэнэй гуужаһан нооһон болошонхой байба. Ангуушан дэгэлэйнгээ нооһо арилгаад, дахин дэгэлээ будажархихагүйн тула гүрөөһэеэ эрьюулжэ урбуулжа байгаад, гуужаһан нооһыень зулгаажа хаяба. Тэрэ энэ ажалаа дүүргэжэ, дахинаа тамхяа нособо. Үбгэжөөл нэгэ заа амарһанайнгаа удаа гэр тээшээ ябаха һанаатай бодоходонь, хажуудань хэбтээшэ гүрөөһэниинь үгы болошоод байба.

Тэрэнэй нишэ тиишээ харахадань, үнөөхи гүрөөһэниинь тээ холохоно ошоод, модондо бэеэ шүргөөжэ байгаа бэлэй.

Теэд гүрөөһэн хайшан гээд ангуушаниие «унаад» ябаа хаб гэхэдэ, буугай һомон гүрөөһэнэй духа халта дайража, тэрэниие харанхалуулһан байгаа бшуу.

Г. РИНЧИНО.

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТЫ:

* *Мүнгэшэ дарханай бүтээл.*

В. ПЕТОН[...]

Үритэйл хадаа хүсэтэйб

Эжымни намдаа үгөө һэн
Эетэй хурса хэлэ,
Хэлэнэй хурдан бэлиг,
Бэлигэй жолоо—һанаа.
Һанаанай һайхан зугаа.

Абамни намдаа түхөөгөө һэн
Абьяас хатуу заншал,
Заншалай илдам энэрхэл.
Энэрхэлэй гэрэл—дүлэ,
Дүлэтэй тобшо—ошо...

Нютагни намдаа бэлэглээ һэн
Наһанай һайхан жаргал,
Жаргалай дээжэ заяа,
Заяанай һайхан оюу.

Оюунай шэмэг—у[...]
Уранай охи—дур[...]

Эхэ оромни юу үг[...]
Эхын ехэ энхэрэ[...]
Абын алтан уялг[...]
Уялгын мүнхэ за[...]
Заягай дардам [...]

Харгын ута тала[...]
Талаанай баглаа [...]
Абаһамни айхабта[...]
Үгэһэмни—тоншье[...]
Үе наһандаа үрит[...]
Үритэйл ха даа [...]

Газарай татаса хүсэтэйл да[...]

Газарай татаса гаталһан хүн
гайтайл гэжэ һананам.
Газарайнгаа татасаһаа бүхы
юумэн
гарадаггүйл.
Газарайнгаа татасада
баригдажа, һара
газараа тойрон эрьенэ.

Газарайнгаа татас[...]
дарагд[...]
дээшэнь хая[...]
Газарайнгаа татас[...]
холо ниидэхэ[...]
Газарайнгаа татас[...]

Гадаада замби ру[...]

ПРАВДА Б[...]

Мүнөөдэрэй [...]

Нэгэдэхи хуудаһа[...] Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй [...] зорюулагдаһан [...] КПСС-эй ЦК-гай, [...] ховно Советэй [...] СССР-эй Министрн[...] амаршалга. СССР-э[й] министр, Советскэ [...] шал нүхэр А. Греч[...] эхин: СССР-эй Вер[...] Президиумэй Указ[...] болоһон баярай су[...] риалнууд. Нүхэр Л. [...] элидхэл.

Хоёрдохи хууда[...] Оборонын министр, [...] зай Маршал нүхэр [...] элидхэлэй түгэсхэл. [...] хала мэдээсэлнүүд.

Гурбадахи хууд[...] тагдашагүй уулзалга[...] Г. Башаровай статья[...] нин. А. Игумновага[й] [...]

Дүрбэдэхи хууда[...] ботний огонек».

Редактор
Ц. Ц. ЦИБ[...]

Н-03370.

Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын һайндэр—Мартын [...] шарамдуулһан амаршалгын телеграммануудые Улаан-[...] тамт, хото ба хүдөөгэй хэлхеэ холбооной бүхы таһа[...] ралиин 25-һаа 28 хүрэтэр хүнгэлэлтэтэйгөөр абаха.

Барюулагдаха болзорыень зааһан телеграмману[...] 4 хүрэтэр лэ абтаха.

Мартын 4-һөө хойшо эльгээгдэһэн телеграммануу[д] соогоо хүргэгдэхэ гэжэ найдуулхын аргагүй. Юундэб [...] леграфуудай хүдэлмэри һайндэрэй урдахи һүүлшын [...] үгаа хүндэ болохо байна бшуу.

Сагайнь тулатар барингүй, телеграмманууд, отк[...] бэшэгүүд болон бэлэгүүдтэй бандерольнуудаа эртэ[...] гээгыт.